

8407 b-
HISTORIÆ

ET

PRÆCEPTA

SELECTA.

IN USUM

JUVENTUTIS CHRISTIANÆ.

R Christian South.

EDIDIT

ECCLESIAE ANGLICANÆ PRESBYTER.

BRISTOLIÆ:

Typis F. FARLEY.

ANNO SALUTIS, MDCCXLVIII.

ДЛЯ ОТВЕТОВ

PR-EC-RTA

8 E F C T A

RECEIVED

1947

HISTORIÆ
ET
PRÆCEPTA
SELECTA.

LIBER PRIMUS.

De DEO.

CAP. I.

Consensus populorum probat DEUM esse.

I. **C**ONSUETUDO disputandi contra DEUM est mala & impia, sive id fit seriò, sive simulatè. Itaque cùm Protagoras, sophista maximus temporibus suis, posuisset in principio libri cujusdam, se dubitare an DEUS esset; Jussu Atheniensium exterminatus est ex urbe eorum atque agro, librique ejus combusti sunt in concione.

4 *Historia & Præcepta Selecta.*

2. Quis est tam vecors, qui, cum suspexerit in cælum, non sentiat DEUM esse?

Pulchritudo mundi, ordo rerum cælestium, conversio solis, lunæ, siderumque omnium, indicant satis aspectu ipso ea omnia non esse fortuita: & cogunt nos confiteri, naturam esse aliquam præstantem, æternamque, quæ sit admiranda humano generi.

3. Quemadmodum, si quis venerit in ædes aliquas, aut in gymnasium, videritque ibi distinctionem rerum omnium, ordinem, disciplinam; intelliget aliquem esse profectò, qui præsit, & cui pareatur; sic, si quis intueatur motus perpetuos & certos, vicissitudines, ordines rerum cælestium tot tantarumque; necesse est, ut fateatur, hæc cuncta gubernari à mente aliquâ. Cum autem nec mens nec potestas humana possit hoc efficere; DEUS unus potest esse architectus & rector tanti operis ac muneris.

CAP. II.

Natura DEI est optima.

1. Cum tyrannus Hiero quævisset è Simonide, non solum poetâ suavi, verum etiam viro docto sapienteq; quid DEUS esset; postulavit sibi diem unum ad deliberandum. Cum idem quæreretur postridie ex eo, petivit biduum, & deinceps sæpius duplicavit numerum. Admirans Hiero requisivit cur ita faceret: *Quia, inquit, res videtur mihi tantò obscurior, quantò diutius eam confidero.*

2. Non possumus loqui rectè de numine divino, nisi simus illustrati lumine ejus. Nam numen divinum est fons luminis, sicut & bonitatis.

3. DEUS non potest intelligi alio modo, nisi mens quædam libera, segregata à materiâ, omnia sentiens & movens.

Effugit oculos, visendus est cogitatione.

4. Quomodo possumus intelligere DEUM, nisi sempiternum? Natura, quæ dedit nobis notionem DEI, insculpsit quoque in mentibus, ut credamus eum æternum

Historiæ & Præcepta Selecta. 5

num & beatum. Thales interrogatus, quid esset DEUS? *Quod, inquit, caret initio & fine.*

5. Nihil est quod DEUS non possit efficere, & quidem sine labore ullo. Etenim ut membra hominum moventur mente ipsâ ac voluntate, sine contentione ullâ; sic omnia possunt fieri, moveri, mutari numine DEI.

6. Quocumque flexeris te, habebis ibi DEUM occurrentem tibi: nihil vacat ab illo, ipse implet opus suum.

7. Commoda quibus utimur, lux quâ fruimur, spiritus quem ducimus, dantur nobis & impertiuntur à DEO.

DEUS fundit munera sine intermissione diebus ac noctibus. Beneficia illius nunc offeruntur ultrò, nunc dantur orantibus. Quis est qui non senserit munificentiam DEI? Nemo est expers beneficiorum cælestium: nemo est, ad quem non aliquid manaverit ex fonte illo benignissimo.

C A P. III.

DEUS regit ac videt cuncta.

1. Mundus administratur providentiâ DEI, idemque consulit rebus humanis, nec solum universis, verum etiam singulis.

Hoc sit persuasum hominibus omnibus, DEUM esse dominum ac moderatorem rerum omnium, & ea, quæ geruntur, geri numine ac iudicio ejus: eundem intueri, quali mente quisque sit, & habere rationem piorum atque impiorum.

2. Ne quis putet se lucrari quicquam, si non habeat aliquem conscium delicti sui. Nam ille, in cujus conspectu vivimus, scit omnia. Patemur DEO: approbemus nos ei.

Vivendum est, tanquam vivamus in conspectu omnium: cogitandum est, tanquam aliquis possit inspicere in pectus intimum: & potest. Nam quid prodest aliquid esse absconditum hominibus? Nihil clausum est

DEO:

6 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

DEO : interest animis nostris, & intervenit cogitationibus mediis, imò nunquam discedit.

Qui crediderit DEUM inspicere cuncta, non peccabit neque clanculùm, neque apertè.

C A P. IV.

DEUS colitur pietate.

1. Prima officia debentur DEO, secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliquis.

Tria sunt colenda maximè juvenibus, DEUS, parentes, leges.

Vir bonus est summæ pietatis erga DEUM : itaque sustinet animo æquo quidquid acciderit ei. Scit enim id accidisse lege divinâ, quâ universa reguntur.

Pietate adversus DEUM sublatâ, fides etiam, & societas humani generis, & excellentissima virtus, justitia tollitur.

Debemus colere DEUM. Cultus autem DEI optimus est, ut veneremur semper eum mente purâ, integrâ, incorruptâ. DEUS habet locum nullum in terrâ gratiorem animâ purâ. Non templa sunt struenda illi è saxis congestis in altitudinem : est consecrandus cuique in suo pectore.

2. Puras DEUS, non plenas, aspicit manus.

Cultus primus DEI est, credere DEUM. Deinde, scire eum esse qui præsidet mundo, qui gerit tutelam generis humani, curiosus singulorum. Vis propitiare DEUM ? Esto bonus. Quisquis imitatus est eum, satis coluit.

Ille honorat DEUM optimè, qui facit mentem suam similem DEO, quantum potest fieri.

Dilige DEUM plus quàm animam. Si non diligis DEUM ; non ibis ad DEUM. Non amabis autem DEUM, nisi habueris in te aliquid simile DEI.

Conandum est, ut efficiamur similes DEO, quantum licet homini. Homo autem efficitur similis DEO prudentiâ, justitiâ, & sanctitate.

C A P. V.

Mens bona venit à DEO.

1. Virtus non advenit à naturâ, neque à doctrinâ, sed à numine divino. Natura non dat virtutem. Nas-
cimur quidem ad hoc, sed sine hoc.

Nemo vir bonus est sine DEO. An potest aliquis ex-
surgere supra fortunam, nisi adjutus ab illo? Ille dat
consilia magnifica & erecta: ille habitat in unoquoque
virorum bonorum. Si videris hominem interritum pe-
riculis, intactum cupiditatibus, felicem inter adversa,
placidum in tempestatibus, despicientem quasi ex loco
superiore humana omnia; nonne admiraberis eum?
Nonne dices: *Virtus illa est major & altior corpusculo
in quo est: vis divina descendit illuc?*

Si quis est animo excellenti, & moderato: si quis
ridet quidquid cæteri mortales timent aut optant; cæ-
lestis potentia agitat eum ac regit, res tanta non potest
stare sine adminiculo numinis.

Imò DEUS venit ad homines, & in homines. Mens
bona nulla est sine DEO.

Credendum est neminem virorum bonorum talem
fuisse, nisi adjuvante DEO. Et nemo unquam fuit vir
magnus sine afflatu aliquo divino.

Si mens, virtus, fides, concordia inest in genere hu-
mano; unde hæc potuerunt defluere in terras, nisi à
DEO?

Ne dixeris illa, quæ invenimus, esse nostra. Semina
artium omnium insita sunt nobis, & DEUS magister ex
occulto acuit & excitat ingenia.

2. DEUM roga bonam mentem, bonam valetudinem
animi, deinde corporis. Quidni tu hæc vota sæpe fa-
cias? Scito te esse omnibus cupiditatibus liberum, cum
eò perveneris, ut DEUM nihil roges; nisi quod rogare
possis palàm. Quanta nunc dementia est multorum
hominum! Insufurrant DEO vota turpissima: si quis
admoverit aurem, conticescent; & quod scire homines
nolunt, DEO narrant. Tu sic vive cum hominibus,
tanquam DEUS videat; sic loquere cum DEO, tan-
quam homines audiant.

CAP. VI.

Homo præcipuum opus DEI.

1. Animal hoc providum, sagax, memor, plenum consilii, quem vocamus hominem, generatum est à supremo DEO præclarâ quâdam conditione. Solum est enim ex tot animantium generibus particeps rationis & cogitationis, cùm cætera sint omnia expertia. Quid est autem ratione præstantius? Quæ cùm adolevit & perfecta est, nominatur ritè sapientia.

Propter ingeneratam homini à DEO rationem, est aliqua ei cum DEO similitudo, cognatio, societas. Itaque ad commoditates hominum tantam rerum ubertatem natura, hoc est DEUS, largita est, ut ea, quæ gignuntur, meritò videantur donata nobis esse consultò, non autem nata fortuitò. Artes prætereà innumerabiles repertæ sunt, docente naturâ: quam imitata ratio, consecuta est multa ad vitam necessariâ, aut commoda.

2. Eadem natura hominem non solum mente ornavit, sed etiam dedit ei figuram corporisabilem & aptam ingenio humano. Nam cùm cæteris animalibus caput in terram pronum dedisset; solum hominem erexit, excitavitque ad cæli, quasi cognitionis domiciliique sui, conspectum.

Pronaq; cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Omitto opportunitates habilitatesque alias corporis, moderationem vocis, orationis vim, quæ conciliatrix est humanæ societatis.

Qui se ipse nôrit, intelliget se habere aliquid divinum, semperque & faciet & sentiet aliquid dignum tanto munere DEI.

Ut ad cursum natus est equus, ad arandum bos, ad indagandum canis; sic homo ad duas res natus est, intelligendum, & agendum convenienter naturæ, id est rationi: in quo positum est Honestum, & quod proprium atque unicum est in terris hominis bonum. Non enim

enim refert ad felicitatem ejus, quantum agrorum aret, à quam multis salutetur, quàm pretioso lectu cubet : sed quàm bonus sit. Bonus autem est, si fit in eo ratio ad DEI voluntatem accommodata & perfecta, quæ virtus & Honestum vocatur.

In quatuor partes Honestum dividi solet; Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Ex singulis autem illis virtutibus certa officiorum genera nascuntur, in quibus colendis sita est omnis vitæ honestas, & in negligendis turpitudine. Itaque de unaquâque seorsim agemus & quatuor libris complectemur quæ pertinent ad quatuor illas virtutes.

LIBER SECUNDUS.

De PRUDENTIA.

CAP. I.

Pertinax labor & disciplina naturam vincunt.

1. **I**N Demosthene, Græcorum oratorum principe, tantum discendi studium tantusque labor fuisse dicitur, ut tandem superaret impedimenta naturæ diligentia atque industriâ. Cùm ita balbus esset, ut Rhetoricæ artis, cui studebat, primam litteram non posset dicere; perfecit exercitatione, ut nemo putaretur locutus planius eo. Deinde perduxit ad gratum auribus sonum vocem suam, quæ propter exilitatem acerba erat. Laterum firmitate destitutus, mutuatus est à labore eas vires; quas corporis habitus negaverat. Conjectis in os calculis, summâ voce versus multos pronuntiabat inambulans, & ardua loca celeri gradu scandens.

Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura.

2. Erat Cleanthi tardum obtusumque ingenium: erat & summa rerum omnium inopia. At ubi ejus animum sapientiæ amor occupavit, tarditatem ingenii acri studio ac diligentia vicit, Zenoni interdium assistens auditor: inopiam verò, aquam è puteo noctu hauriens, acceptâ ab hortulano mercede. Aiunt eum aliquando in judicium

cium vocatum fuisse, quod robusto admodum ac pingui corpore esset, cum nullam artem, unde viveret, videretur profiteri. At ubi quæstus sui ac victus testes adhibuit, hortulanum, cui aquam hauriebat, & mulierem, apud quam pinsebat: non solum est dimissus, sed etiam ab Areopagitis iudicibus donatus decem minis, quas noluit accipere.

3. Accipimus Stilponem Megaricum Philosophum, hominem sanè acutum fuisse & temporibus suis probatum. Scribunt ipsius familiares hunc naturâ & ebriosum & mulierosum fuisse: neque hoc scribunt vituperantes eum, sed potius ad laudem. Significant enim vitiosam naturam ab eo sic edomitam & compressam fuisse doctrinâ, ut nemo unquam vinolentum illum viderit, nemo in eo vestigium libidinisprehenderit.

Zopyrus, qui profitebatur se pernoscere hominum mores naturalque ex corpore, oculis, vultu, fronte, magno in conventu dixit Socratem stupidum esse & bardum: addidit etiam mulierosum: in quo Alcibiades, qui aderat, dicitur cachinnum sustulisse. Ipse vero Socrates, *Hæc vitia sibi ingenita fuisse naturâ non dissimulavit: sed ratione à se dejecta*, dixit.

C A P. II.

Quæ in scientiæ studio sint vitanda.

1. Ii operosè agendo nihil agunt, qui in literarum inutilium studiis detinentur. Ecce Romanos quoque invasit studium supervacua discendi. Cujus errores ista minuent? cujus cupiditates prement? quem fortio-rem, quem justio-rem, quem liberalio-rem facient?

Cum gloriaretur quidam quod multa didicisset; dixit ei Aristippus: *Sicut qui plurima comedunt, non melius valent, quam qui sumunt necessaria; sic eruditi habendi sunt, non qui plurima legerunt ac didicerunt, sed qui utilia.*

2. Etiam si longa homini vita suppeteret, tempus parcè dispensandum esset, ut sufficeret necessariis. Nunc quæ dementia est, supervacua discere in tantâ egestate temporis?

Non

Non tam benignè & liberaliter tempus natura nobis dedit, ut liceat aliquid ex illo perdere. Vide tamen quantum etiam diligentissimis pereat. Aliud cuique valetudo sua abstulit, aliud valetudo suorum: aliud privata negotia, aliud publica occupaverunt: vitam nobiscum dividit somnus. Ex hoc tempore tam angusto, tam rapido, jam nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum?

Plus prodest, si pauca præcepta sapientiæ teneas, sed illa tibi in promptu & in usu sint, quàm si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum.

3. Xenophontem in angiportu obvium habuit Socrates. Quumque videret adolescentem vultu specioso admodum & verecundo, porrecto baculo, vetuit ne præteriret. Ut constitit, interrogavit eum Socrates. ubinam venderentur, quæ essent necessaria variis usibus civium? Ad quæ cum expedite respondisset Xenophon; percontatus est, ubinam homines fierent boni probique? Id verò nescire se, respondente adolescente: *Me igitur sequere*, inquit Socrates. Ex eo tempore Xenophon cœpit esse Socratis auditor.

4. Hoc docenti & discenti debet esse propositum, ut ille prodesse velit, hic proficere. Qui ad Philosophorum scholas venit, quotidie secum aliquid boni referat: aut sanior domum redeat, aut sanabilior. Aliquid peccatur vitio præcipientum, qui nos docent disputare, non vivere: aliquid etiam vitio discantium, qui ad præceptores suos afferunt propositum, non animum excolendi, sed ingenium.

Perditæ luxuriæ adolescens Atheniensis Polemo, cum è convivio, non post occasum solis, sed post ortum surrexisset; domumque repetens, Xenocratis philosophi patentem januam vidisset; vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, perlucidâ veste amictus, scholam ejus refertam turbâ doctorum hominum intravit, deinde consedit, ut clarissimum eloquium & prudentissima Philosophi præcepta irrideret. Ortâ, ut par erat, omnium, qui aderant, indignatione, Xenocrates vultum in eodem habitu continuit, omisissque iis, de quibus tum differebat, de modestiâ ac temperantiâ loqui cœpit. Cujus sermonis gravitate resipiscere coactus Polemo, primum coronam capite detractam projecit,

jecit, paulò pòst brachium intra pallium reduxit, deinde oris hilaritatem deposuit, ad ultimum totam luxuriam exuit, uniusque orationis saluberrimâ medicinâ sanatus, ex infami ganeone maximus philosophus evasit.

C A P. III.

Etiam seni discere decorum est.

1. Gloriabatur Solon, se, aliquid quotidie addiscentem, senem fieri. Quod & supremo vitæ die confirmavit. Nam cùm assidentes ei amici, quâdam de re inter se sermonem conferrent; caput jam morte instante gravatum erexit: interrogatusque cur id fecisset? respondit: *Ut cùm istud, quidquid est, de quo disputatis, percepero, æquiore animo moriar.*

Diogenem admonebat quidam, ut jam senex quiesceret à laboribus. Cui ille: *Quid? inquit, si in stadio currerem, oporteretnè me jam vicinum metæ cursum remittere? an non potius intendere?*

2. Quid stultius, quàm non discere, quia diu non didiceris? Tamdiu discendum est, quamdiu nescis: & tamdiu discendum est quemadmodum vivas, quamdiu vivis.

Pudet autem me generis humani. Mihi Metronactis domum petenti transeundum est præter theatrum. Illud semper factum est. Ibi ingenti studio judicatur quis sit bonus histrio: at in illo loco ubi discitur quomodò quis fieri possit vir bonus, pauci sedent: & hi plerisque videntur ac vocantur inepti & inertes. Mihi contingat iste derisus. Æquo animo audienda sunt imperitorum convicia: & ad honesta vadenti contemnendus est iste contemptus.

C A P. IV.

Modestia conjuncta sit cum doctrina.

Dicebat doctissimus, idemque sapientissimus, Socrates: *Se hoc unum scire, quòd nihil sciret.*

B

Cùm

14 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

Cùm venisset Plato ad ludos Olympicos, frequentissimum omnium in Græciâ conventum; Olympiæ contubernium iniit cum ignotis hominibus, ignotus iis & ipse. Ita verò eos cepit ac sibi devinxit tum morum suavitate, tum sermonibus ab omni affectatione sapientiæ alienis, ut peregrini illi plurimum gauderent fortuito talis viri contubernio ac convictu. Neque verò Academiæ aut Socratis mentionem ullam fecit. Hoc solum illis declaravit, se Platonem appellari. Quum peractis ludis Athenas venissent; perhumanitè eos excepit. Tum hospites: *Age, inquit, monstra nobis illum tibi cognominem Socratis discipulum, cujus magna ubique fama est. Duc nos in Academiam, & siste viro, ut aliquem ex ejus quoque colloquio fructum colligamus.* At ille leniter subridens quemadmodum solebat: *Ego vero, inquit, ille ipse sum.* Obstupuere illi, quòd socium tamdiu habuissent tantum virum, ignorantes: intellexeruntque posse eum sibi conciliare animos eorum quibuscum ageret, etiam sine consuetis iis de philosophiâ sermonibus.

C A P. V.

*Non refert quàm multos: sed quàm bonos
libros legas.*

1. Est lectio necessaria; alit enim ingenium, & cogitando inveniendoque fatigatum reficit. Nec scribere tantum, nec tantum legere, debemus: sed invicem hoc illo commutandum est, & alterum altero temperandum, ut quidquid lectione collectum est, profit ad pabulum animi aut ad scribendum. Apes debemus imitari, quæ ducunt succum ex floribus ad mel faciendum idoneis, deinde disponunt per favos quidquid attulere.

Alimenta corporis tunc demum in sanguinem & vires transeunt, cùm sunt concocta. Idem præstemus in his quibus aluntur ingenia: concoquamus illa.

2. Lectio omnis generis voluminum habet aliquid vagum & instabile. Paucis libris immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fidelitè hæreat. Lectio certa prodest, varia delectat. Qui
vult

vult pervenire quâ destinavit, unam sequatur viam, non per plures vagetur.

Librorum inopiam quereris. Non refert quàm multos habeas, sed quàm bonos. Distrahit animum librorum multitudo. Modò, inquis, hunc librum evolvere volo, modò illum. Fastidientis stomachi est multa degustare: quæ, ubi varia & diversa sunt, nocent, non alunt. Probatos itaque libros semper lege: &, si quando ad alios divertere libuerit, ad priores redi. Aliquid quotidie auxilii adversus varias animi pestes compara: & cum multa percurreris, unum excerpe quod illo die concoquas. Hoc ipse facio.

Lacedæmonii libros poetæ Archilochi jusserunt ex suâ civitate exportari, quòd eorum lectionem arbitrabantur parum verecundam ac pudicam. Noluerunt enim eâ liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingeniis prodesset.

LIBER TERTIUS.

De JUSTITIA.

CAP. I.

Hominem justum esse gratis oportet.

1. **T**E justum esse gratis oportet : & nullum justæ actionis præmium majus est, quàm justum esse. Nihil refert, quàm multi æquitatem tuam noverint. Qui virtutem suam prædicari vult, non virtuti laborat, sed gloriæ. Non vis esse justus sine gloriâ ? At perfectio sæpe justus esse debebis cum infamiâ, & tunc, si sapias, mala opinio justitiâ partâ te delectabit. Nemo mihi videtur plaris æstimare virtutem, nemo magis illi esse devotus, quàm qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet.

2. Inveniuntur qui honesta in mercedem colant, & quibus non placeat virtus gratuita. At nihil habet illa in se magnificum, si quidquam venale habeat. Quid enim est turpius, quàm aliquem computare quâ mercede sit vir bonus ? Calcatis utilitatibus ad virtutem eundem est, quocumque vocavit, quocumque misit, sine respectu rei familiaris. Interdum etiam sine ullâ sanguinis sui parcimoniâ vadendum : nec unquam imperium ejus detrectandum. Quid consequar, inquis, si hoc gratis facero ? Quod feceris. Rerum honestarum pretium

pretium in ipsis est. Si non ipso honesto movemur, ut boni viri sumus, sed utilitate aliquâ atque fructu; calidi sumus, non boni.

Injustissimum est, justitiæ mercedem quærere, Reliquæ quoque virtutes per se colendæ sunt, & in iis sequi officium debemus, non fructum. Nam ut quisque maximè refert ad suum commodum quæcumque agit, ita minimè est vir bonus. Verùm, ut olim querebatur Ovidius,

Non facile invenias multis è millibus unum,

Virtutem pretium qui putet esse sui.

Ipse decor recti, facti si præmia desint,

Non movet, & gratis pœnitet esse probum.

C A P. II.

Omni ratione retinenda justitia est.

1. Justitia est constans & perpetua voluntas jus suum unicuique tribuendi.

2. Nemo justus esse potest, qui quidquam æquitati anteponit.

Quo tempore Callicratidas, Lacedæmoniorum classi præfectus, pecuniâ maximè indigebat ad annonam navitis comparandam; accessere ad eum quidam amici Lysandri, &, oblati talentis quinquaginta, postulaverunt unum quemdam ex inimicis sibi condonari necandum. Quos ille, quia æquitatem pecuniæ anteponebat, valere jussit. Aderat tum Cleander: qui cùm dixisset: *Ego verò oblatam pecuniam accepissem, si Callicratidas fuisset. Et ego, respondit Callicratidas, si Cleander.*

Vir bonus, quod honestè se facturum putaverit, faciet, etiamsi laboriosum erit: faciet, etiamsi damnosum erit: faciet, etiamsi periculosum erit. Rursus quod turpe erit, non faciet, etiamsi pecuniam afferet, etiamsi voluptatem, etiamsi potentiam. Ab honesto nullâ re deterrebitur, ad turpia nullâ spe invitabitur.

CAP. III.

Communi utilitati consulere debemus.

1. Quantulum est ei non nocere, cui debeas etiam prodesse! Parva laus est, si homo mansuetus homini est, si naufrago manum porrigit, erranti viam monstrat, cum esuriente panem suum dividit. Membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit: illa æquum justumque composuit: ex illius constitutione miserius est nocere, quam lædi; & illius imperio paratæ sunt omnium manus ad se invicem juvandos.

2. Si hoc natura præscribit, ut homo homini, quicumque sit, consulat, ob eam causam quòd is homo sit: certè violare alterum lege naturæ prohibemur.

Ut, si in corpore humano unumquodque membrum proximi membri vires atque valetudinem ad se traderet, debilitari & interire totum corpus necesse esset; sic, si unusquisque nostrum rapiat ad se commoda aliorum, detrahatque quod cuique possit, emolumenti sui gratiâ, societas hominum & communitas evertatur necesse est.

CAP. IV.

Ipsa peccandi voluntas peccatum est.

1. Non is solus malus est, qui injuriam fecit, sed & qui facere in animo habuit.

Potest aliquis nocens fieri, quamvis non nocuerit. Omnia scelera perfecta sunt, quantum satis est culpæ, etiam ante effectum operis.

Vir probus, aut improbus, non ex operibus tantum, sed etiam ex voluntate spectatur.

Bonus est, non qui non injuriam facit, sed qui nè vult quidem.

Incesta est etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.

2. Benè

2. Benè præcipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum.

3. Actio recta non erit, nisi recta fuerit voluntas: ab hâc enim est actio. Rursus voluntas non erit recta, nisi habitus animi rectus fuerit: ab hoc enim est voluntas.

4. Non dicendus est justus, quisquis non infert injuriam: sed qui inferre impunè cum possit, libenter abstinet.

Non minùs fur est, qui metu à furto abstinet, furtum ipsum non perosus nec damnans, quàm ii qui furantur. Et illi homines non sunt belluis meliores: nam illæ quoque, si timeant homines aut canes gregem custodientes, à rapinâ abstinent.

Non dicam pudicam mulierem eam, quæ aut legem aut virum timuit, cum à flagitio abstineret. Et non immeritò refertur in numerum peccantium, quæ retinuit pudicitiam metu pænæ, non amore honesti.

Si qua metu dempto casta est, ea denique casta est.

Non possumus pudicos dicere eos, qui à flagitio arcentur infamiæ aut legum ac judiciorum metu. Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet nisi testem vel judicem?

Non est diuturnus magister officii timor.

5. Honesti bonis viris, non occulta, quærentur: atque, si nemo sciturus, nemo nè suspicaturus quidem fit eos aliquid mali fecisse, non faciant.

C A P. V.

Qui adipisci veram gloriam vult, justus sit.

1. An eos aliquid veræ laudis adeptos putas, qui exitio multarum gentium clari, non minores fuere pestes mortalium, quàm inundatio & conflagratio? Agebat infelicem Alexandrum furor aliena devastandi. Non contentus paterno regno, arma toto orbe circumferebat, & nihil intactum relinquebat, immanium ferarum modo, quæ plus, quàm exigit fames, mordent. Cum ei civitas quædam offerret partem agrorum, & dimidium

20 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

dium rerum omnium: *Eo, inquit, proposito, veni in Asiam, non ut id acciperem quod dedissetis: sed ut id haberetis quod reliquissetem.*

2. Ubi ad fines Scytharum vincedo pervenit, unus ex eorum legatis hæc ei inter alia multa dixit, quibus ejus injustitiam & ambitionem argueret: *Quid nobis tecum est? Nunquam terram tuam attigimus. An non licet nobis, qui in vastis sylvis vivimus, ignorare quis sis, & unde venias? Nec servire illi possumus, nec imperare consideramus. Major fortiorque es fortasse, quàm quisquam: tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Gloriaris te ad persequendos latrones venire, ipse omnium gentium latro. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactrinos habes in potestate, Indos petisti: jam etiam ad pecora nostra avaras manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt, ita ut quò plura habes, eò acrius cupias quæ non habes? Denique si Deus es, tribuere, mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sin autem homo es; semper esse te cogita.*

Elegantè Alexandro illi magno quidam comprehensus pirata respondit. Nam cùm rex hominem interrogasset, quo jure mare infestaret? Ille *Eodem, inquit, quo tu orbem terrarum: sed quia id ego exiguo navigio facio, latro vocor; tu, quia magnâ classe, imperator.*

C A P. VI.

Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.

1. Alexander Severus in expeditionibus bellicis aperto tabernaculo prandebat & cœnabat, militarem cibum, cunctis videntibus atque gaudentibus, sumens. Circumbiat propè cuncta tentoria, & neminem abesse à signis patiebatur. Si quis de viâ in agros cujusquam deflexisset, aut fustibus subiciebatur in conspectu ejus, aut virgis, aut multæ pecuniariæ: aut saltem verbis castigato ipse dicebat: *Visne hoc in agro tuo fieri, quod facis in alieno?* Usurpabatque sæpius quod à quibusdam sive Judæis sive Christianis audiêrat, aut per præconem inclamari jubebat, quum aliquem puniret: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Quam sententiam usquè

usquæ adeò dilexit, ut & in Palatio & in publicis operibus præscribi juberet.

2. Ab alio expectes, alteri quod feceris.

Syraculis pulsus à Dionysio tyranno Dion, petierat Megarum. Ubi cum Theodorum principem hujus urbis domi convenire vellet, neque admitteretur, diu ante fores retentus; dixit comiti suo: *Patientèr hoc ferendum est: forsitan enim & nos, cum in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus.*

C A P. VII.

Injuriam pati satiùs est quàm facere.

Agis Lacedæmoniorum rex ultimus, ex insidiis captus, & indictâ causâ ab Ephoris damnatus, cum ad laqueum abduceretur, conspiceretque quemdam ex ministris flentem: *Desine, inquit, ô homo, meam vicem flere. Nam sic iniquè & contra leges moriens, superior feliciorque sum iis qui vitam eripi jubent.*

Athenienses, quos multis beneficiis affecerat, ingratos expertus Phocion, in concionem prodiit, & sapientissimè dixit: *Malo à vobis, Athenienses, malum accipere, quàm ipse vobis malum inferre.*

C A P. VIII.

Verbis non minùs, quàm factis, fit injuria.

Maledicus à malefico non distat, nisi occasione.

Famæ damna majora sunt, quàm quæ æstimari possint.

Nihil est tam volucre quàm maledictum; nihil faciliùs emittitur, nihil citiùs excipitur, nihil latius dissipatur.

Difficilem oportet aurem habere ad crimina.

In judicando criminosa est celeritas.

Cæca invidia est, nec quidquam aliud scit, quàm detrectare virtutes.

2. Cum

22 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

2. Cùm Mardonius Xerxem ad bellum Græcis inferendum excitaret, deprimendo eorum in armis virtutem, iisque detrahendo; Artabanus ei respondit longâ oratione, in quâ hæc dixit de alienæ famæ detractiōe ceu calumniâ. Res est teterrima alienæ famæ detractiō: in qua duo sunt qui injuriam faciunt, unus cui injuria fit. Qui enim detrahit, injurius est, quod accusat non præsentem. Injurius quoque est qui credit detrahenti, antequàm rem compertam habeat. Sic absenti fit duplex injuria: ab altero enim insimulatur ut malus, ab altero talis temerè putatur.

C A P. IX.

Improbi hominis est mendacio fallere.

1. In virum bonum non cadit mentiri emolumenti sui causâ.

Aristides apud Athenienses, & Epaminondas apud Thebanos, tam alieni à mendacio & tam veritatis diligentes fuisse traduntur, ut ne joco quidem unquam mentirentur. Et Atticus ille, quicum Cicero vixit conjunctissimè, mendacium neque dicebat, neque pati poterat. *Illum odi, aiebat Achilles, æquè ac portas Plutonis, qui aliud quidem recondit in mente, aliud verò dicit.*

2. Quid est in quo maximè elaborare debemus? Ut mens sit justa, oratio mendacii expers. Hoc viri boni proprium est, nihil à veritate alienum loqui, ut & nihil à justitiâ alienum exsequi.

Qui injustè agit, impiè agit. Cùm enim natura homines ediderit, ut sibi invicem prosint, nec ullâ ratione obsint; qui hoc naturæ placitum violat, adversus eam est impius. Eadem natura Veritas quoque nuncupatur; estque prima omnium, quæ vera sunt, causa. Itaque qui sciens volensque mentitur, impiè agit: quia fallendo injustè agit.

3. Assuesce dicere verum, & audire.

Assuefaciendi maximè sunt pueri, ut vera dicant: mentiri enim est, omnium hominum odio dignum vitium.

Perfæ liberos suos à quinto anno ad vicesimum tria edocebant; equitare, sagittas arcu mittere, vera loqui. Turpissimum apud eos habebatur mentiri. Secundum mendacium, in proximo turpitudinis loco ponebant æs alienum: maximè quòd qui ære alieno obstringitur, mendacio obnoxius esse soleat, & plerumque verba pro re dare.

4. Hoc consequuntur mendaces, ut, quum vera dixerint, non illis credatur.

Iis, qui peccârunt, non facilè delicti venia conceditur, si interrogati deprehendantur mendaces.

Quid interest inter perjurum & mendacem? Qui mentiri solet, non longè abest à perjurio. Quem ego, ut mentiatur inducere possum, eum facilè exorare poterò, ut perjuret.

Veritatis sermo est simplex.

Veritas vel mendacio corrumpitur, vel silentio.

C A P. X.

Inhumanum verbum est Ultio.

1. Non ulcisci decet, ut vulgus putat, neque malè facere cuiquam hominum, quodcumque ab aliis ipse passus fueris. Nullo enim modo injuria facienda est.

Omnibus noxis veniam dare se dicebat Cato major, præterquam suis.

Ignoscito sæpe alteri, nunquam tibi.

2. Beneficia beneficiis repensare honestum est, non autem injurias. Illic, vinci turpe est: hîc, vincere. Ultio inhumanum verbum est, licet malâ consuetudine pro justo receptum. Quàm pulchrum est, hominem, velut nulli penetrabilem telo, nullis injuriis, nullis contumeliis perstringi! Ultio doloris confessio est. Catoni minori in balneo quidam os percussit, ignorans: quis enim illi sciens fecisset injuriam? Homini deinde satisfaciendi Cato, *Non memini*, inquit, *me percussum*. Non excanduit, non vindicavit injuriam. Meliùs esse putavit non agnoscere, quàm vindicare. Nihilne, inquires, mali ex impunitâ hominis petulantia ortum est? Imò multum

24 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

multum boni. Cœpit ille Catonem nôsse & mirari. Magni animi est injurias despicere.

3. Cùm Cumani Pittaco vinctum tradidissent hominem à quo filius ejus fuerat interfectus; illum impunitum dimisit, hæc præfatus: *Venia ultione melior est: illa namque mitis est ingenii, hæc ferini: Feræ, non hominis, est, quærere, quomodo morsum pro morsu, malum pro malo, reddat.*

Non oblitus erat Aristides, Themistoclem sibi diù clàm aut apertè fuisse adversatum in administrandâ republicâ. Noverat quoque se ejus maximè operâ pulsum fuisse in exilium. At ostendit quàm alieno ab ultione animo esset, cùm deliberaretur de ipso Themistocle è civitate ejiciendo testarum suffragiis. Opportuna certè oblata erat expetendæ vindictæ occasio. Nihil tamen ab eo aut dictum aut factum est, quod nocere posset inimico. Et ut priùs ei non inviderat florenti opibus & rerum gestarum gloriâ, sic tum noluit premere periclitantem, & eo dejecto exultare.

Magnanimo injuriæ remedium oblivio est.

Adrianus multos in privatâ vitâ inimicos expertus erat, quorum injurias, ubi Imperator factus est, adeò neglexit, ut uni, quem capitalem habuerat, diceret: *Evassisti.*

Vulgatum illud, quia verum erat, in proverbium venit: *Amicitias immortales, inimicitias mortales esse debere.*

3. Cum Dion expugnasset Syracusas, quas ab impotenti tyrannorum dominatu liberare cupiebat; Heraclides & Theodotes, infensi ejus hostes, se ultrò deditère, culpam fatentes, orantesque, ut benignior in ipsos esset, quàm ipsi in eum fuerant. Hortabantur amici Dionem, nè improbis hominibus, paceret: sed eos militum furori permitteret. Tum Dion: *Cæteris, inquit, ducibus atq; imperatoribus plerùmque sola belli & armorum exercitia cordi sunt; mihi verò, cura fuit id discere, ut iram, ultionem, invidiam, pertinaciam, & alias ejusmodi pestes possem vincere: cujus victoriæ argumentum certum est, non in amicos & viros bonos benignitas, sed ergo iniquos & infensos inimicos placabilitas & lenitas. Heraclidem superare mihi animus est, non potentiâ, & prudentiâ, at humanitate & justitiâ: Quod si Heraclides & invidus, & infidus,*

Et infidus, & malus est; idcirco Dionem oportet virtuti suæ labem inurere iræ impotentiâ? Lege quidem humanâ definitum est, eum minùs peccare adversus justitiam, qui acceptam injuriam ulciscitur, quàm qui prior infert: at naturâ utrumque ab eâdem animi infirmitate proficiscitur. His usus rationibus Dion, Heraclidem & Theodotem missos fecit.

C A P. XI.

Injuriae beneficiis vincuntur speciosius, quàm mutuo odio pensantur.

I. Usque ad ultimum vitæ finem non desinemus communi bono operam dare, adjuvare singulos, opem ferre etiam inimicis.

Optimus injuriam ulciscendi modus est, ne similis sis eam inferenti. Contemnit me quisquam? ipse viderit. Ego mihi cavebo, ne quid contemptu dignum vel egisse vel dixisse deprehendar. Odit me quisquam? ipse viderit. At ego mitis esse & benevolus cuique pergam; & huic etiam ipsi, qui me odit, errorem ostendere paratus ero, non contumeliosè, neque ut patientiam meam ostentem, sed benignè, & ingenuè: interiùs enim me ita affectum esse oportet, ut DEUS videat me eum esse, qui nihil indignè aegrève feram.

Amico noli maledicere, ac ne inimico quidem.

Laudante quodam Cleomenis dictum, qui interrogatus, quodnam esset boni regis officium, responderat. *Amicis bene, inimicis malè, facere: Quantò rectius erat,* inquit Socrates, *amicis benefacere, ex inimicis autem amicos facere?*

Cùm è carcere atque ipsâ urbe Atheniensium profugisset orator Demosthenes, respexit aliquos ex inimicis citato cursu vestigia sua subsequentes, & latebras pavidus quæsit. At illi eum sæpiùs nomine compellatum tandem assecuti, oraverunt ut, positâ formidine, pecuniam acciperet, quàm domo ei attulerant in viaticum & subsidium; adhortatique sunt ne casum ferret acerbius. Quibus Demosthenes: *Quomodo, inquit, possum non gravi-*
C *ter*

38 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

vitè ferre, me eâ urbe carere, ubi tales inimicos habeam, quales alibi amici inveniri vix queant?

Cicero hanc laudem eximiam Cæsari tribuit, quòd *nihil oblivisci solet, nisi injurias.* Omnium victor regressus in urbem, omnibus, qui contra se arma tulerant, ignovit. Simultates omnes, occasione oblatâ, libens deponebat. Ultrò ac prior scripsit C. Calvo post famosa ejus adversum se epigrammata. Valerium Catullum, cujus verficulis famam suam laceratam non ignorabat, adhibuit cœnæ. C. Memmii suffragator in petitione Consulatus fuit, licèt asperrimæ fuissent ejus contra se orationes.

Vespasiani, inter cetera bona, illud singulare fuit, inimicitias oblivisci: adeo ut Vitellii hostis sui filiam locupletissimè dotaverit, & viro splendidissimo in matrimonium dederit.

C A P. XII.

Fundamentum est omnium virtutum pietas in parentes.

1. Prima & optima pietatis in parentes magistra est natura. Hæc nullo vocis ministerio, nullo usu litterarum indigens, propriis viribus caritatem parentum pectoribus liberorum tacitè infundit.

Parentes carissimos habere debemus, quod ab iis nobis vita tradita est.

Beneficiorum maxima sunt ea, quæ à parentibus accipimus, dum aut nescimus, aut nolumus.

Facile intelligo liberos non modò reticere parentum injurias, sed etiam æquo animo ferre oportere.

Adolescentulus quidam Zēnonis scholam diù frequentaverat. Reversum in paternas aedes interrogavit pater, quod tandem sapientiæ didicisset? Ille rebus ipsis se ostensurum respondit. Indignante autem patre & verbera ipsi ingerente, ille quietus permanens, & patienter ferens, *Hoc, inquit, didici, iram patris æquo animo ferre.*

2. Quæri solitum est in Philosophorum scholis, an semper atque in omnibus patri parendum sit. Certè in plurimis parendum est, in quibusdam non obsequendum. Omnia enim quæ in rebus humanis fiunt, sicut docti

docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia. Quæ suâ vi recta honestaque sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ea fieri oportet, sive imperet pater, sive non imperet. Sed quæ his contraria, quæque turpia, & omnino iniqua sunt; ea nâ, si imperet quidem, facienda sunt. Illa tamen ipsa, in quibus obsequi patri imperanti non oportet, lenitè & verecundè declinanda, sensimque relinquenda sunt, potius quàm respuenda.

Agefilaus, patre jubente eum in quodam judicio sententiam legibus adversam ferre: *A te, inquit, mi pater jam inde à pueritiâ edoctus sum legibus parere. Itaque etiam nunc tibi obtemperabo, nihil in leges peccando.*

Interdictum est nobis, ne quid mali aliis faciamus; injustum autem & impium habetur, non semper patri ac matri ea dicere & facere quibus lætentur.

C A P. XIII.

Patres à liberis periculo liberati.

1. Cùm captum est Ilium, Græci Trojanorum fortunas miserati, pronunciari per præconem jusserunt. *Ut singuli è liberis civibus secum auferrent in humeros sublatum id unum quod putarent inter res suas præcipuè servandum.* Statim Æneas Deos patrios humeris imposuit cætera negligens. Hâc pietate capti Græci, permiscere ipsi etiam alteram rem asportare. Tum ille Diis alterum onus addidit patrem suum Anchisem senio confectum. Quo facto mirum in modum obstupesciti Græci, Æneæ sua omnia restitui voluerunt.

2. Cræso Lydorum regi opulentissimo filius fuit, formâ quidem & ingenio præstans, sed naturâ mutus. Ad emendandum hoc linguæ vitium cuncta expertus est pater, dum secundæ ejus res erant: At nihil omnino medicorum artes profuere. Cùm verò Sardes, urbem regiam, expugnâisset Persarum exercitus, & in Cræsum districto gladio irruens quidam miles, cum sibi ignotum jamjam occisurus videretur; vitæ patris timens pius adolescens, os diduxit, atque in has voces erupit: *Ne occidas Cræsum, miles.* Sic à patris capite depulsa mors fuit beneficio filii; qui & ipse suo in patrem amore consecutus.

secutus est, ut per reliquum vitæ tempus posset, planè articulatéque loqui.

C A P. XIV.

Pietas liberorum in matres.

1. C. Marcius, cui capta urbs Corioli fecit cognomen Coriolani, patre orbatus adhuc puer, sub matris tutelâ adolevit.

Post multa in patriam merita iudicio populi damnatus in Volscos exulatum abiit, minitans patriæ, hostilesque jam tum spiritus gerens. Venientem Volsci benignè excepêre, & usus est hospitio Attii Tulli, qui princeps Volscorum erat, Romanisque fuerat semper infestus. Itaque cùm alterum vetus odium, alterum recens ira stimulet, brevè effecerunt, ut legerentur Imperatores ad bellum adversus Romanos gerendum.

Coriolanus expugnatis non paucis Romanorum oppidis, castra posuit quinque millia passuum ab urbe, agrumque Romanum est populatus. Missi Româ ad eum Oratores de pace, atrox responsum retulerunt. Tum Matronæ coeuntes pervicerunt, ut Veturia Coriolani mater, exactâ ætate mulier, & Volumnia uxor, in castra hostium irent cum frequenti mulierum comitatu. Ubi ad castra ventum est, nunciatumque Coriolano, adesse ingens mulierum agmen; qui motus non fuerat publicâ majestate in legatis, multò obstinatioer erat adversus muliebres lacrymas. At ut matrem aspexit: *Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, ô Patria, ad-motis matris meæ precibus, cui tuam in me injuriam con-dono!* Continuóque Romanum agrum hostilibus armis liberavit.

2. Prætor tradidit Triumviro necandam in carcere mulierem sanguinis ingenui. Is qui custodiæ præerat, misericordiâ motus, non eam protinùs strangulavit. Dedit quoque aditum ad eam filiæ, sed diligentèr excussæ, ne quid cibi inferret. Existimabat enim futurum, ut inediâ consumeretur. Cùm autem jam dies plures effluxissent, miratus quòd tamdiu viveret, curiosius observatâ filiâ, animadvertit illam exerto ubere lenire famem
matris

matris lactis sui subsidio. Quæ res tam admirabilis ad Judices perlata, impetravit matri remissionem pœnæ. Nec tantum matris salus donata est filiæ pietati, sed ambæ perpetuis alimentis sustentatæ sunt, publico sumptu.

Filia alia, cui nomen Però, admovit velut infantem pectori suo, atque aluit patrem suum, grandi ætate senem, qui in custodiam traditus fuerat.

C A P. XV.

Et præceptores & studia amet adolescens.

1. Discipuli, si modò sunt bene instituti, præceptorem amant & verentur.

Id præcipuè monendi sunt adolescentes, ut ament præceptores suos non minùs quàm ipsa studia; & existiment eos parentes esse, non quidem corporum, sed mentium. Multum hæc pietas conferet ad felicem exitum studiorum. Ita enim & libenter audient, & dictis credent, & esse magistrorum similes concupiscent, in ipsos denique cœtus scholarum læti & alacres convenient: emendati non irascentur, laudati gaudebunt, ut sint carissimi, mereri conabuntur. Nam ut præceptorum officium est docere, sic discipulorum præbere se dociles: alioqui neutrum sine altero sufficiet.

2. Ea maximè cura habenda est, ut præceptor omninò fiat nobis amicus; nec sequatur officium tantum in docendo, sed etiam affectum.

Ciceronis filius declaravit ipse epistolâ ad Tironem, quo amore Cratippum præceptorem dilexerit. Scito me Cratippo esse conjunctissimum, non ut discipulum, sed ut filium. Nam cum audio illum libenter publicè, tum etiam privatim ejus suavitatem vehementer amo. Sum totos dies cum eo noctisque sæpenumero partem: Quarè da operam, ut hunc talem, tam jucundum, tam excellentem virum videas quamprimùm.

3. Præceptores suos adolescens veneretur ac suspiciat, quorum beneficio se vitiis exuit, & sub quorum tutelâ positus exercet artes bonas.

Quis est nostrum liberaliter educatus, cui non educa-

42 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

tor, cui non magister suus atque doctor, cum gratâ recordatione in mente versetur?

4. Cùm Pythagoras accepisset Pherecydem, qui ejus præceptor fuerat, in insulâ Delo gravissimè ægrotare, confestim ex Italiâ in insulam navigavit: ubi cùm aliquândiu seni fomenta adhibuisset studiosè, nihilque omisisset, quo ad pristinam valetudinem eum revocaret; tandèm senectute & morbi vi superatum sedulò sepeliit: & postquam ei, tanquam patri filius, justa persolvit, rursus in Italiam reversus est.

5. Alexander magnus eloquentiæ magistro usus erat Anaximene Lampfaceno. Quæ res postmodùm Lampfaco salutis fuit. Eam urbem diruere statuerat Alexander, quòd à partibus Darii adversum se stetisset. Itaque conspiciatus Anaximenem è muris prodeuntem obviam sibi, nec dubitans quin veniret deprecatum pro patriâ, juravit se non facturum quod ille petisset. Quo audito, callidus orator regem rogavit, ut Lampfacum dirueret. Jurisjurandi religione tactus Alexander, & captus piâ præceptoris quondam sui solertiâ ad servandam patriam, Lampfacenis delicti gratiam fecit.

C A P. XVI.

Parentum amor in liberos.

1. Erat Mulgentii, quod est oppidum Siciliæ, vir opibus & gloriâ princeps civitatis suæ, cui cognomen Cambalus. Hic venatum egressus, cùm in latronum manus penè incidisset, pedibus in oppidum cœpit contendere. Ei tum fortè Gorgus pater equo vectus occurrens, statim equo defiliit, filiumque hortatus est, ut equo inscensò protinùs se in urbem reciperet. At filius salutem suam patris incolumitati præferri non est passus: neque pater vicissim voluit periculum effugere, projecto ad certam mortem filio. Itaque cùm alter alterum flens oraret, & ambo inter se certarent, paterno amore in filium contendente cum filii pietate in patrem, interim latrones utrumque assecuti confoderunt.

2. Zaleucus apud Locrenses legem tulerat, ut adultero oculi effoderentur. Cujus flagitii cùm paulò post con-

convictus fuisset ipsius filius; pœnam ex paternâ lege daturus erat. Tota civitas necessitatem pœnæ remitti adolescenti volebat in gratiam & honorem patris, à quo saluberrimis legibus fuerat munita, postulabatque à Zaleuco, ut filio suo indulgeri pateretur. Ille tandem precibus populi victus, se inter misericordem patrem & justum legislatorem est partitus: & ne quod semel sanctum fuerat, irritum fieret unum sibi, alterum filio, oculum eruit.

C A P. XVII.

Amicitia unus fit ex pluribus.

1. Alexander, victo apud Issum Dario, ad captivas matrem conjugemque ejus præmisit quosdam è suis, qui nunciarent ipsum venire ad eas invisendas: moxque, inhibita comitantium turbâ, earum tabernaculum intravit cum Hephæstione. Is longè omnium amicorum carissimus erat regi, cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter: liberèque admonendi eum jus non alius habebat, quod tamen admodum prudenter, usurpabat. Ætate erat par regi: sed corporis habitu præstabat. Ergo reginæ illum regem esse ratæ, Persarum more veneratæ sunt. Inde erroris admonita Syfigambis Darii mater, advoluta est pedibus Alexandri, ignorationem nunquam antè visi regis excusans. Quam ille manu allevans: *Nou errasti inquit, mater; nam & hic Alexander est.*

2. Erat Alexandro præter Hephæstionem amicus alter Craterus, diversum utrique ingenium, diversi mores. Hephæstion ad Alexandri voluntatem sese accommodans, plaudebat ei peregrina instituta æmulanti & amplectenti. Craterus morum patriorum retinens, consulebat Alexandri gloriæ, quæ essent maximè utilia suadebat. Alexander Hephæstionem diligebat magis: at Craterum pluris faciebat. Per illum barbaris responsa dabat: per hunc Macedonibus & Græcis.

Consilium verum dare gaudeamus liberè. Plurimum in amicitia valeat amicorum bene suadentium auctoritas: eaque adhibeatur admonendum non modò apertè, sed etiam acriter, si res postulabit.

Cum.

Cùm Mœcenas Augusto Cæsari perquàm familiaris esset, & magnâ apud eum gratiâ valeret: eo animo fuit, ut prodesset quibus posset, noceret verò nemini. Amicorum suorum nonnullos ad magistratus & imperia curavit promoveri, in equestri ordine ipse permanens. Mira quoque ejus & ars & libertas fuit in Augusti animo flectendo ad mitiora, cùm irâ incitatus esset. Exemplum hoc unum erit instar omnium. Jus aliquando dicebat Augustus, & multos morte damnaturus videbatur. Aderat tum Mœcenas, qui per circumstantium turbam perrumpere & ad tribunal propiùs accedere conatus est. Quod cùm frustra tentasset; hæc verba in tabellâ scripsit: *Surge tandem carnifex*. Eamque tabellam ad Augustum projecit. Quâ lectâ, is statim surrexit, et nemo est morte mulctatus.

3. In Socrate iræ signum erat, vocem submittere, loqui parciùs. Deprehendebatur itaque à familiaribus, & coarguebatur. Nec erat illi exprobratio latitantis iræ ingrata. Sic iram ejus multi intelligebant, nemo sentiebat. Sensissent autem, nisi amicis objurgandi se jus idem dedisset, quod ipse sibi in amicos sumpserat. Quantò magis hoc nobis faciendum est? Rogemus ergò amicissimum quemque, ut adversùs nos libertate utatur tunc maximè, cùm minimè illam pati videbimur posse; nec assentiatur iræ nostræ aut cupiditati. Optimum est prospicere impedimenta notis vitiis.

Admoneri bonus gaudet: pessimus quisque correptorem asperrimè patitur.

C A P. XVIII.

Omnia possidentibus sæpe amicus deest.

1. Neminem tam altè supra cæteros fortuna extulit, ut non illi aliquid desit. Si cætera adsint, abest plerumque res omnium præstantissima, amicus, qui verum dicat, & ab errore vindicet hominem deceptum consuetudine audiendi blanda pro rectis. Regibus ac potentibus viris vix quisquam ex animi sui sententiâ suadet dissuadetque: sed adulandi certamen est, & una contentio, quis blandissimè fallat.

2. Anti-

2. Antiochus quum in venatione feram persequendi studio, ab amicis & servis aberrasset, in casam pauperum hominum intravit ignotus. Cum iis cœnans sermonem de Rege injecit, ut sciret quæ esset hospitem de se opinio; audivitque: *Regem in cæteris quidem bonum & laude dignum esse; sed amicis utentem malis, plurima negligere, & sæpe quæ necessaria essent, nihil curare: quòd venatione plus æquo indulgeret.* Tacuit tum quidem Antiochus. Sed postquam orto sole ad casam illam venêre regii satellites, & purpuream vestem cum diademate attulêre; converso sermone ad regia illa insignia: *Certè, inquit, ex quo die vos sumpsi, heri primum veros de me sermones audi-vi.*

C A P. XIX.

Nihil præstantius Beneficentiâ.

1. Pisistratus summâ æquitate gessit Athenis Principatum, quem iniquè invaserat: &, præter dominandi studium, nullus eo melior civis fuit. Si quos otiosos cerneret in foro obambulantes, ad se vocatos interrogabat, cur sic otiosi essent? Si verò illi se aut frumenta aut jumenta non habere respondissent; jubebat, his à se acceptis, abire & laborare. Quando in publicum prodibat, comitabantur eum pueri duo tresve, qui minutos nummos ferrent erogandos egenis. Prætereà liberum in hortos ac prædia sua introitum omnibus permittebat, & ea capiendi, quibus opus esset, facultatem.

2. Gillias Agrigentinus, vir opibus excellens, sed animò, quàm divitiis, locupletior, semper in erogandâ potiùs, quàm in contrahendâ pecuniâ fuit occupatus; adeò ut domus ejus quasi quædam Munificentiae officina crederetur. Illinc enim apta publicis usibus ædificia extruebantur, illinc deficienti annonæ subsidia oriebantur: privatim verò alimenta inopiâ laborantibus, dotes virginibus paupertate pressis erogabantur: hospites quoque tum urbanis rum rusticis tectis benignissimè excepti, variis muneribus ornati dimittebantur. Ergo quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat. Colloca ex contrariâ parte arcas clausas feris, ad
nullas.

46 *Historia & Præcepta Selecta.*

nullas preces & misérias aperiendas; nonne longè præstantiorem existimabis nobilem illam Gilliæ impensam, quàm tristem & duram hanc custodiam?

3. Titus quia natura erat benevolentissimus, *amor ac deliciae generis humani* appellatus est. Hoc illi propositum & solenne fuit, ne quem accedentium ad se sine spe dimitteret. Admonentibus verò amicis, quasi plura polliceretur, quàm præstare posset: *Non oportere*, ait, *quemquam à sermone Principis tristem discedere.* Atque etiam recordatus quondam super cœnam, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritòque laudatam vocem edidit: *Amici, diem perdidici.* Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderent, ut incendium Romæ per triduum, & pestilentia quanta rarò aliàs. In his ac talibus adversis non modò Principis sollicitudinem, sed & parentis affectum singularem præstitit, nunc consolando, nunc opitulando quatenus suppeteret facultas.

Arcesilaus, ut aiunt, Ctesibio amico ægro, pauperi, & paupertatem suam dissimulanti, cùm clam succurrendum esse judicasset; pulvino ejus ignorantis facculum nummis plenum subjecit ut homo inutilitèr verecundus id quo carebat inveniret potiùs quàm acciperet. Invento facculo Ctesibius: *Hic*, inquit, *Arcesilai ludus est.*

4. Aliquandò viro bono non petenti dandum est, quod improbo postulanti negaveris. Archelaus Macedonum rex, in cœnâ aureum poculum poscente quodam, cui nihil pulchrum videbatur, nisi accipere; puerum id Euripidi dare jussit: & in alterum illum intuens: *Tu quidem*, inquit, *dignus eras, qui peteres, nec acciperes: at hic dignus erat, qui acciperet vel non petens.*

C A P. XX.

Non quid detur refert, sed quâ mente.

1. Beneficium non in eo, quod fit aut datur, consistit: sed in ipso facientis aut dantis animo. Animus est enim qui beneficiis dat pretium. Itaque nonnunquam
magis

magis nos obligat qui dedit parva magnificè, & exiguum tribuit, sed libentè. Socrati cum multa multi, pro suis quisque facultatibus, offerrent; Æschines pauper auditor: *Nilil, inquit, dignum te, quod dare tibi possim, invenio: & hoc tantum me pauperem esse sentio. Itaque dono tibi quod unum habeo, me ipsum. Hoc munus, rogo, qualecumque est, non dedigneris; cogitesque alios, cum multum tibi darent, plus sibi reliquissè.* Cui Socrates: *Istud quidem, inquit, magnum mihi munus videtur: nisi fortè parvè te æstimas. Habebo itaque curæ, ut te meliorem tibi reddam, quàm accipio.*

2. Regi Persarum intra regni sui fines iter facienti munera ab omnibus Persis offerri mos & lex erat. Cum Persa quidam, cui nomen Sinætas, procul à tugurio suo in Artaxerxem, qui Mnemon cognominabatur, incidisset, ac nihil præ manibus haberet, quod regi posset offerre; ad proximè præterfluentem fluvium cursu contendit, & aquam utrâque manu haustam regi obtulit. Et dono & dantis animo mirè delectatus Artaxerxes, dixit: *Se aquam illam libentè accipere, pretiosissimi muneris loco habere.* Deindè homini misit non parvam pecuniæ summam cum veste Persicâ, & phialâ aureâ, quâ iussit eum deinceps haustam è fluvio aquam bibere.

3. Eidem Artaxerxi per Persidem equitanti ingens malum Punicum à quodam Omaso oblatum fêrunt. Quod ille benignè comitèrque accipiens, purpuratis comitibus dixit: *Qui curâ & labore agellum suum talium pomorum feracem efficit, næ ille parvam civitatem sibi creditam poterit ex parvâ magnam reddere.* Et hominem ingenti præmio est remuneratus.

C A P. XXI.

Nullum officium referendâ gratiâ magis necessarium est.

1. Philippus Rex, Hipparchi Eubœensis mortem gravitèr tulit: ac cuidam ad consolandum ejus dolorem dicenti, Hipparchum maturâ morte decessisse: *Sibi quidem, inquit, fortasse: Sed mihi præmaturâ.* Nam antè
mori

48 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

mori properavit, quàm dignam nostrâ amicitîâ gratiam à me reciperet.

2. Hoc maximè optabat Cæsar Augustus, ut gratus in omnes videretur. Eum aliquando adiit veteranus miles, qui, vocatus in jus, periclitabatur; rogavitque ut sibi adesset. Statim Cæsar ei è comitatu suo unum elegit advocatum, cui commendavit litigatorem. Exclamavit ingenti voce veteranus: *At non ego, Cæsar, periclitante te Actiaco bello, vicarium quæsi vi; sed pro te ipse pugnavi.* Simulque detexit cicatrices. Erubuit Cæsar, atque ipse venit in advocationem.

3. Tiberii jussu Prætoriani milites Agrippam Judæum vinctum trahebant in custodiam: &, quia æstas erat vehementior, eum urebat fitis. Conspicatus tunc quendam è Caii Caligulæ servis, nomine Thaumastum, aquam in hydriâ ferentem, potum poposcit, quem ille dedit humanitèr. Regnum postea adeptus Agrippa amplo munere leve acceptæ aquæ beneficium remuneratus est. Nam Thaumastum libertate donavit, suorumque bonorum dispensatorem constituit: quin & moriens providit ut apud liberos suos eodem ministerio fungeretur. inter quos consenuit, in pretio usque ad extremum diem habitus.

4. Apion, litteris homo multis præditus, hoc refert, quod sese in urbe Romanâ oculis suis vidisse, confirmat. In Circo spectaculum bestiarum cum hominibus decertantium populo dabatur. Multæ ibi feræ, quarum inusitata erat ferocia: Sed leonum immanitas præcipuè admirationi fuit, & præter cæteros unûs, qui vastâ corporis mole, terrifico rugitu, jubis fluctuantibus, animos oculosque omnium in se convertibat. Introductus erat inter complures alios ad pugnandum cum belluis servus, cui nomen Androclus fuit. Hunc ille leo ubi vidit procûl, repenti quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placidè ad hominem accedit: tum caudam blandè movet, cruraque & manus propè jam exanimati metu lenitèr linguâ demulcet. Inter illa feræ blandimenta animum colligit Androclus, & oculos, quos præ timore averterat, paulatim ad contuendum leonem refert. Tum verò quasi mutuâ recognitione factâ gratulabundos videres hominem & leonem. Maximi clamores populi excitantur; arcessitur à Cæsare Androclus,

droclus, & interrogatus cur ipsi-uni ille atrocissimus leonum pepercisset, rem mirificam narrat, his verbis.

Quum provinciam Africâ dominus meus Proconsulari imperio obtineret, ego iniquis ejus & quotidianis verberibus ad fugam sum coactus; & in arenarum solitudines concessi. Sole medio specum quamdam nactus latebrosam, in eam penetro, ac me recondo. Neque multò post ad eandem speluncam venit hic leo, debili & cruento uno pede, gemitus edens dolorem cruciatumque vulneris significantes. Primo advenientis feræ conspectu territus & pavefactus hæsi: sed postquam introgressus leo in habitaculum illud, ut reipsa patuit, suum, vidit me procul delitescentem; mitis & mansuetus accessit, ac sublatum pedem ostendere ac porrigere, quasi opis petendæ gratiâ, visus est. Ibi ego spinam ingentem vestigio pedis ejus hærentem revulsi, receptamque saniem vulnere intimo expressi. Ille meâ operâ ac medelâ levatus, pede in manibus meis posito recubuit ac quievit. Ex eo die triennium totum ego & leo in illâ specu eodem victu viximus. Nam mihi suggerebat earum, quas venando ceperat, ferarum membra opimiora; quæ ego, quia ignis copia non erat, sole meridiano torrens, edebam. Sed ubi me vitæ illius ferinæ pertæsum est, leone venatum profecto, reliqui specum: & viam fermè tridui permensus, à militibus visus apprehensusque sum, & ad dominum ex Africâ Romam deductus. Is me statim curavit rei capitalis dampnandum, dandumque ad bestias. Intellego autem hunc quoque leonem, postquam ab eo discessi, captum, & huc adductum, gratiam nunc mihi beneficii & medicinæ referre.

Hæc ubi dixit Androclus; cunctis petentibus, pœnâ solutus ac dimissus est: Leo quoque ei suffragiis populi est donatus. Postea Androclus, & leo tenui loro revinctus, urbe totâ circum tabernas ibant. Donabatur ære Androclus: floribus spargebatur leo comes: ferè obvii dicebant: *Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis.*

LIBER QUARTUS.

De FORTITUDINE.

CAP. I.

De Bellicâ Fortitudine.

1. **B**ELLO primo Punico cùm Imperator Pœnorum colles quosdam opportunos in Siciliâ prior occupâsset; exercitus verò Romanus se temerè demississet in subjectos collibus illis saltus; accessit ad Consulem Tribunus militum. Is, ubi ostendit quantum periculi ex loci iniquitate instaret: *Censeo*, inquit, *si rem Romanam servare vis, id faciendum, ut milites quadringentos ire jubeas ad hanc, quam cernis, petram, inter medios hostes asperam atque editam, eamque ut capiant imperes horterisque. Futurum enim profectò est, ut hostium fortissimus quisque properet ad occursandum illis, & pugnandum; atque ita circa eam petram atrox pugna fiat, in quâ omnes illi quadringenti milites nostri obtruncabuntur. At tu intereà, alligatis illo uno negotio hostibus, tempus habebis exercitus ex loco infesto educendi. Alia, nisi hæc, salutis via nulla est. Fidum quidem & providum hoc consilium videtur*, respondit Consul; *sed quisnam erit, qui ducat quadringentos illos milites ad eum locum inter cuneos hostium? Si alium, inquit Tribunus, neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare. Ego hanc*

hanc tibi & Reipublicæ animam do. Consul Tribuno gratias egit, & meritas laudes tribuit.

Ille traditos sibi quadringentos milites admonens quem in locum deduceret, & quo consilio: *Ire, inquit, commilitones, illò necesse est, unde redire non est necesse. Moriamur, & morte nostrâ eripiamus ex obsidione circumventus legiones.* Tum omnes nullâ spe evadendi, sed servandi exercitus cupiditate accensi, proficiscuntur. Hostes eam hominum manum venire ad se demirati, in incerto primùm sunt quò ire pergant. Sed ubi apparuit eos ad illam petram occupandam iter intendere, mittit adversum illos Carthaginienfium impreator strenuissimum quemque militem. Romani circumveniuntur, circumventi repugnant. Fit prælium diù anceps. Tandem superat multitudo. Quadringenti omnes perfossi gladiis, aut missilibus operti, cadunt. Consul interim, dum ea pugna fit, se in loca edita & tuta subducit. DEUS Tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedit. Nam ita evenit, ut, cùm multifariam saucius factus esset, nullum in capite vulnus acciperet. Inter mortuos multis confossus vulneribus, sed adhuc spirans, inventus, convaluit: sæpèque postea operam reipublicæ strenuam perhibuit.

2. Leonidas Lacedæmonius cum trecentis civibus apud Thermopylas objectus Xerxi in Græciam irrum-penti cum innumerabili militum copiâ, maluit occumbere dimicando, quàm assignatam sibi à patriâ stationem deferere. Ideoque tam alacri animo cohortatus est suos ad id prælium, ut diceret: *Sic prandete, commilitones, tamquam apud inferos cœnaturi.* Trecenti illi nec victoriam sperabant, nec reditum: ille locus iis sepulcrum futurus erat. Perindè tamen ac victoria esset promissa, ductori intrepidè paruerunt.

3. Epaminondas omnium ætatis suæ Græcorum sine controversiâ princeps extitit. Antequàm eo duce uterentur Thebani, nullum memorabile bellum gesserunt, &, eo extincto, suis tantùm cladibus insignes fuere: ut manifestum sit, patriæ gloriam & natam & extinctam cum eo fuisse. Cùm Thebanorum imperator adversus Lacedæmonios acie instructâ constitisset prope urbem Mantineam; Lacedæmonii universi impetum fecerunt in eum, neque prius abscesserunt, quàm hastili eminùs

percutsum, dum fortissimè pugnaret, concidere conspexerunt. Epaminondam expiranti similem cùm in castra detulissent sui, paulatim redeunte animo circumstantes amicos agnovit, & animadvertit mortiferum se vulnus accepisse, simulque animam statim amissurum, si extraheretur ferrum quod in corpore remanserat. Tunc quæsit, *salvusne esset clypeus?* Cùm salvum esse flentes sui respondissent, & allatum osculatus esset, velut laborem gloriæque socium, rogavit, *essentne fusi hostes?* Cùmque id quoque, ut cupiebat, audivisset: *Benè se res habet,* inquit, *& satis vixi.* Tum evelli iussit eam, quâ transfixus erat, hastam, & multo sanguine profuso, in lætitiâ est mortuus.

C A P. II.

Parvo contentus sis..

Contemplatus Cato major Manii Curii villam. quæ non longè aberat à suâ, admirati satis non poterat vel hominis ipsius continentiam, vel temporum disciplinam. Huic Curio ad focum sedenti in agresti scamno, & ligneo catillo cœnanti, cùm magnum auri pondus Samnites attulissent; repudiati ab eo sunt, dixitque: *Non, aurum habere, sibi præclarum videri, sed iis, qui haberent aurum, imperare.*

Idem cum ex Italiâ Pyrrhum expulisset; nihil omnino ex prædâ regiâ, quæ exercitum urbemque ditaverat, attigit, præter guttum ligneum quo deinde ad sacrificia usus est. Cùmque Senatus civibus septena jugera agri ex hostibus capti assignasset, ipsi autem quinquaginta; plus accipere, quàm singulis è plebe datum fuerat, noluit: parum idoneum, imò etiam perniciosum reipublicæ civem eum existimans, cui septem jugera non essent satis.

1. Non ditior Curio Atilius Regulus fuit. Cùm in Africâ Carthaginis opes crebris præliis contunderet, ac prorogatum sibi ob res bene gestas imperium cognovisset; scripsit Consulibus, villicum agelli quem septem jugerum habebat, mortuum esse; & servum, quem ille conduxerat, occasionem nactum, aufugisse, ablato rustico

fisco instrumento : ideòque petere se, ut sibi successor in Africam mitteretur, ne, deserto agro, non esset unde uxor & liberi alerentur. Quæ postquam Senatus à Consulibus accepit; res, quas Regulus amiserat, publicâ impensâ redimi iussit, agellum dari colendum, & alimenta coniugi ac liberis præberi.

2. Legati à Samnitibus ad C. Fabricium Imperatorem Romanorum venerunt: & commemoratis quæ ille benevolè in Samnites post redditam illis pacem fecerat; dono ei obtulerunt cum servos multos, tum grandem pecuniam. Id verò se facere dixerunt, quòd viderent multa ei ad splendorem domus & victus desse: neque pro magnitudine ejus ac dignitate lautum illi apparatus esse. Cœnabat quippe ad focum illas ipsas radices & herbas, quas in agro repurgando triumphalis senex vulserat: totaque ejus supellex argentea salino constabat, & patellâ ad usum sacrorum, quæ tamen ipsa corneo pediculo sustinebatur. Tum Fabricium ferunt respondisse: *Quamdiu cupiditatibus obsistere atque imperare posset, nunquam, sibi quidquam defuturum: propterea se pecuniam, quâ nihil sibi opus esset, non accipere ab iis, quibus sciret eam usui esse.*

3. Cum Caligula, Demetrio philosopho ducenta festertia donaret; ridens hic rejecit: *Et si tentare, inquit, me constituerat, toto illi sui experiendus imperio.*

4. Ephialtes Sophonidæ filius pauperrimus fuit. Cum verò amici ducenta talenta ei dono darent; ipse non accepit, dixitque: *Hæc non accipio, propter quæ, si gratus videri velim, cogar fortasse aliquid præter jus concedere: si verò nihil gratificer, habear ingratus.* Addeò autem eum inopiæ non puduit, ut, homine nescio quo eam illi exprobrante, responderit: *Cur non etiam alterum exprobras, quòd justitiam colam?*

5. Epaminondas, dux clarissimus Thebanorum, unam solum habebat vestem. Itaque quoties eam mittebat ad fullonem, ipse interea cogebatur se continere domi.

Phocioni Alexander Philippi filiu centum talenta dono misit. Phocion, eos qui pecuniam attulerant percontatus est, cur sibi uni inter tot Athenienses dona mitteret Alexander? Quibus respondentibus, cum unum Alexandro videri virum honestum & bonum. Ergo finat, inquit ille, *me talem & haberi & esse.* Institerunt tamen

54 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

gati, ut allatum auri pondus acciperet, maximè ubi domum ejus ingressi, vilem ubique supellestem, & uxorem ejus pinfentem viderunt; ipseque, haustâ in eorum conspectu aquâ è puteo, pedes lavit. At ille non mutatâ sententiâ: *Si eam, inquit, quam offertis mihi, pecuniam accepero, neque eâ utar, frustra tantus thesaurus in manus meas venerit: si verò utar, & mihi & Alexandro malam apud Athenienses famam comparabo.*

Munera sua fuisse à Phocione repudiata molestè ferens Alexander, scripsit ad eum *Non habere se pro amicis eos, qui nihil à se vellent accipere.* Eamdem pecuniam denuò offerri jussit. Phocion nè sic quidem quicquam accepit. Ne tamen planè Alexandrum contemnere videretur, hoc regiæ majestati dedit, ut liberos dimitti rogaret viros quatuor, qui in arce Sardium vincti tenebantur: quod extemplò præstitit Alexander.

6. Ducebat pro nihilo pecuniam Anacharxis Scythes, cujus extat epistola, his verbis: *Anacharxis Hannoni salutem. Mibi amictus est, ut Scythis, feræ pellis: calceamentum, pedum callum; cubile, terra: obsecnium, fames: lacte, caseo, carne vescor. Quare ut ad quietum me licet venias. Munera autem ista tua civibus tuis dona.*

6. Diogenes Alexandro roganti, ut diceret, si quid sibi opus esset, liberè, ut Cynicus, respondit: *Nunc quidem paulum à sole absis.* Offecerat videlicet apri-canti. His auditis Alexandrum dixisse ferunt: *Nisi Alexander essem, libenter essem Diogenes.*

C A P. III.

Non quàm diù, sed quàm benè, vixeris refert.

1. Nemo tam imperitus est, ut nesciat sibi aliquandò moriendum. Tamen cùm ad mortem propè accesserit, tergiversatur, timet, plorat. Nonnè tibi videretur stultissimus omnium, qui fleret quòd ante annos mille non vixisset? Æquè stultus est, qui flet quòd post annos mille non vivet. Utrumque tempus alienum nobis est. Non eris, nec fuisti. Quid fles? Eò ibis, quòd omnia eunt.

Omnia debentur morti: paulùmque morati,

Seriùs aut citiùs sedem properamus ad unam:

Ad hanc legem natus es: hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc majoribus, hoc omnibus ante te: hoc omnibus

nibus post te accidet. Quantus te populus morituro-
rum sequetur! quantus comitabitur! multa millia ho-
minum & animalium hoc ipso momento, quo tu mori
dubitas, animam vario mortis genere emittunt. Quo-
modo fabula, sic vita: non quam diù, sed quam benè,
acta sit, refert.

2. Major pars mortalium de naturâ conqueritur,
quòd homini tam breve ad vivendum tempus detur.
Verùm non inopes vitæ, sed prodigi sumus: eam nulli
bonæ rei impendimus, & per luxum & negligentiam
defluere sinimus. Sicut amplæ opes, ubi ad malum
dominium pervenerunt, momento dissipantur; at quam-
vis modicæ, si bono custodi traditæ sunt, sufficiunt,
atque etiam usu crescunt: ita vita, si scias uti, longa est.
Ii verò soli uti sciunt, qui sapientiæ vacant. Vivere, bo-
num non est, sed benè vivere. Itaque non ut diù vivamus
curandum est, sed ut benè. Longa est vitæ, si plena est.
Quid hominem juvant octoginta anni per inertiam exacti?
Sapientèr ac fortitèr factis metiamur cujusque vitam,
non tempore. Laudemus & in numero felicitium repona-
mus eum, cui, quantulumcumque temporis contigit,
benè collocatum est.

C A P. IV.

Mortem æquo animo oppetit, qui benè vixit.

1. Cùm sapientissimus esset Socrates, sanctissimèque
vixisset; ita in judicio capitis pro se dixit, ut non supplex
aut reus, sed magister aut dominus judicum, esse videretur.
Quinetiam cùm ei scriptam orationem attulisset
disertissimus orator Lysias, demissam & supplicem, &
præsenti procellæ accommodatum, quam edisceret, si ei
videretur, & quâ pro se apud judices uteretur, non in-
vitus legit, & benè scriptam esse dixit. Sed, inquit,
quemadmodum si mihi calceos Sycionios (qui tum erant
omnium elegantissimi) attulisses, non uterer, quamvis
essent habiles & apti ad pedem, quia non essent viriles:
sic illa oratio tua, diserta mihi & oratoria videtur for-
tis & virilis non videtur. Causam ipse suam sic egit,
ut, judicibus quid pœnæ se eommeruisse existimaret in-
terrogantibus, responderit: Id se meruisse, ut sibi victus
quoti-

56 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

quotidianus in Prytanæo publicè præberetur: qui honos apud Græcos maximus habebatur. Quo responso sic judices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent. Nuncianti quòd eum judices morte damnassent: Et illos, inquit, natura. Uxorique cum lacrymis exclamenti: Ergone injustè morieris? An tu, respondit justè malles?

Non patronum ergo quæsit ad iudicium capitis Socrates, nec iudicibus supplex fuit: adhibuitque liberam contumaciam à magnitudine animi ductam, non à superbiâ. Cùm facile posset educi è custodiâ, & essent qui promitterent fugam, noluit: remansitque dies triginta in carcere & expectatione mortis, ut duarum rerum gravissimarum hominibus metum demeret, mortis & carceris. Supremo vitæ die, cùm penè in manu jam mortiferum teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi. verùm in cælum videretur ascendere. Sic enim censebat, dicebatque: *Duas esse vias animorum è corpore excedentium. Nam eos qui se vitiis contaminavissent, devium quoddam iter ingredi, seclusum à concilio Deorum: contrà verò facilem ad Deos aditum patere illis, qui se integros castosque servavissent, essentque in corporibus humanis vitam imitati Deorum.*

2. Cùm Athenienses in concione & Phocionem, & nonnullos alios morte damnassent; hi quidem inter amicorum & propinquorum complexus lamentantes ejulantesque trahebantur in carcerem: ille verò eodem animo vultuque ibat, quo quondam publicè, acepto exercitûs imperio, domum deducebatur: ita ut gravitatem viri & constantiam mirari nemo satis posset. Emphyletus, quo familiaritèr fuerat usus, cùm ei obviis dixisset lacrymans: *O quàm indigna perpeteris Phocion!* Huic ille: *At non inopinata,* inquit: *hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses.* Inimici prætercurrentes incessabant eum conviciis. Unus etiam inspuit in faciem ejus. Ibi fama est Phocionem conversum ad Archontas, id unum dixisse: *An nemo hujus hominis compestet petulantiam?* Rogante quodam ex amicis, numquid filio suo Phoco mandari vellet: *Maximè* inquit, *jubeo enim eum populi Atheniensis injuriarum in me oblivisci.*

Postquam in carcerem ventum est, & cicuta teri cepta, Phocionem Nicocle amico fidissimo rogante, fibi

sibi ut permitteret priori venenum haurire: *Ista quidem, inquit, ô Nicocle, molesta mihi valde & gravis est postulatio tua: verum, quia nihil tibi unquam denegavi, hoc quoque largiar.* Ubi cæteri venenum biberunt, defecit; negavitque carnifex se aliam cicutam triturum, nisi duodecim drachmæ sibi essent numeratæ. Tum Phocion, accersito quodam amico petiit ut carnifici illud pecuniæ daret: *quoniam ne gratis quidem mori Athenis licebat.*

3. Cùm Socrates jam jam moriturus, esset rogatus à Critone quemadmodum sepeliri vellet, sic respondit, ut se ostenderet hâc de re nihil laborare. Diogenes durior, ut Cynicus, projici se jussit in humatum. Tum amici: *Volucribusne & feris? Minimè verò, inquit: Sed bacillum prope me, quo abigam, ponitote. Quî poteris? illi: non enim senties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil sentienti?*

4. Minabatur Theodoro philosopho tyrannus mortem & quidem sine sepulturâ. Cui Theodorus: *O te ineptum, si putas interesse, supra terram, an infra, putrescam!*

Cum Anaxagoras Lampfaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam, si quid ei accidisset, referri? *Nihil necesse est, inquit: undique enim ad inferos tantumdem viæ est.*

C A P. V.

Fortitèr feras dolorem.

1. Nihil tam infestum tranquillitati animi, quàm nihil pati posse. Itaque id summoperè studendum, ut damna, quàm minimè fieri poterit, sentiamus; etiam adversa benignè interpretemur. Nunciato naufragio, Zeno cùm omnia sua audiret submersa: *Jubet, inquit, me fortuna expeditius philosophari.*

Lacæna quædam cùm filium, quem in prælium miserat, interfectum audisset: *Idcirco, inquit, genueram, ut pro patriâ non dubitaret occumbere.*

Anaxagoram quoque ferunt, auditâ morte filii, id unum dixisse: *Sciebam me genuisse mortalem.* Quotidiè præter oculos nostros transeunt notorum ignotorumque funera, multi tamen homines, ut rerum aliarum, sic vitæ

58 *Historiæ & Præcepta Selecta.*

vitaë insatiabiles, indignantur se suosque inde exire, quò ad tempus tantùm admissi sunt. Quantò ille justior, qui nunciatam filii mortem non tanquam novum nuncium accepit! Quid est enim novi hominem mori, cuius tota vita nihil aliud quàm ad mortem iter est? Itaque id quod necesse est, nunquam timeamus; quod incertum est, semper expectemus.

2. Xenophon Socratis discipulus, eique facundiâ proximus, cùm solenne sacrum faceret, è duobus filiis majorem natu nomine Gryllum cognovit cecidisse in prælio apud Mantinæam: nec ideo inceptum Deorum cultum omittendum putavit, sed tantummodò coronam deponere contentus fuit. Perecontatus deindè quonam modo occubuisset filius; ut audivit fortissimè pugnantem interiisse; coronam capiti reposuit, numina, quibus sacrificabat, testatus, majorem se ex virtute filii voluptatem, quàm ex morte dolorem, sentire.

3. Æmilius Paulus, ex quatuor filiis insignis formæ & egregiæ indolis, duos in Corneliam Fabiamque gentem adoptione transfudit, duos ei fortuna abstulit: quorum alter, quarto die antequàm pater triumpharet, funere est elatus; alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expiravit. Itaque qui liberis sic abundaverat, ut duos in alienas familias transmisisset, ad orbitatem subito est redactus. Quem casum quo robore animi sustinuerit, nemini dubium esse potest. Nam orationi, quam ad populum de rebus à se gestis habuit, hanc clausulam adjecit: *Cùm in tam prospero bellorum successu timerem, Quirites, ne quid mali contra nos fortuna moliretur; Deos precatus sum, ut si quid adversi populo Romano immineret, id totum in meam domum converteretur. Quapropter benè se res habet: annuendo enim votis meis, id egerunt, ut vos potius meum casum doleatis, quàm ego vestro ingemiscam.*

C A P. VI.

Iram cohibe.

Titus Imperator nec auctor cujusquam necis, nec conscius fuit, quamvis interdùm gravitèr ulciscendi causa non deesset: sed *perituum se potius, quàm alios*
per-

perditurum, affirmabat. Cùm amplissimi ordinis duo adversus eum conjurassent, neque abnuere cogitatum scelus possent; monuit ut desisterent ab incœpto: si quid desiderarent, promisit se tributurum: cursores suos confestim misit ad matrem alterius, ut ei anxie de vitâ filii nunciarent illum salvum: utrumque epulis secum accumbere voluit, & in eâdem familiaritate, quâ antea, habere non destitit.

Cùm Constantini Imperatoris statuam lapidibus impetere ausi essent nonnulli; ipsum amici hortabantur ad supplicium sumendum de contumeliæ auctoribus, à quibus faciem ejus deturpatam & convulneratam dicebant. Verùm ille cùm & vultum & caput suum contrectasset: *At ego*, inquit lenitè ridens, *nullum in ore ac fronte vulnus invenio, sed omnia illæsa & sana.*

1. Cn. Piso fuit vir à multis vitiis integer: sed prævus, & cui placebat pro constantiâ rigor. Is cùm iratus ad mortem duci jussisset militem, quasi interfecisset commilitonem cum quo egressus erat è castris, & fine quo redierat; roganti tempus aliquod ad conqui-
rendum, non dedit. Damnatus miles extra vallum castrorum ductus est, & jam cervicem porrigebat, cùm subito apparuit ille commilito, qui occisus dicebatur. Tunc Centurio supplicio præpositus, condere gladium carnificem jubet. Ambo commilitones alter alterum complexi, ingenti concursu & magno gaudio exercitus deducuntur ad Pisonem. Ille conscendit tribunal furens, utrumque ad mortem duci jubet; adjicit & Centurionem, qui damnatum militem reduxerat; hæc præfatus: *Te morte plecti jubeo, quia jam damnatus es: te, quia causa damnationis commilitoni fuisti: te, quia jussus occidere militem, Imperatori non paruisti.* O quam solers est iracundia ad fingendas causas furoris!

2. Non expedit omnia videre, omnia audire. Injuriarum plerasque non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus? Ne sis curiosus. Qui inquit quid in se dictum sit, se ipse inquietat. Alia negligenda, alia donanda. Circumscribenda multis modis ira est. Socratem aiunt colopho percussum nihil amplius dixisse, quàm *molestum esse, quod nescirent homines quando cum galeâ prodire deberent.* Aliâ vice mirantibus amicis quod à protervo quodam homine calce impetitus patientèr tulisset;

tulisset: *Quid enim, inquit, si me asinus calce impetisset, num illi diem dixissem?* Deniquè cum ipsum maledictis incescere quidam diceretur; hoc unum respondit: *Bene dicere enim non didicit.*

3. Cato major proscissus conviciis ab homine flagitioso & improbo: *Iniqua, inquit, tecum mihi pugna est. Tu enim probra facile audis, & dicis libenter; mihi verò & dicere insuave, & audire insolitum.*

Arcefilaum Academicum Antagoras poëta probris incessebat, malo suo philosophum aggressos in foro. Nam ille magno animo contumeliam ferens, ubi quamplurimos cives stare videbat, eò ibat ut ità conviciator plures protervitatis testes haberet. Sic alter vir gravis, alter insanus omnibus est visus.

Quò rarior in regibus & principibus viris moderatio, hòc laudanda magis est. C. Julius Cæsar, qui victoriâ civili clementissimè usus est, cùm scrinia deprehendisset epistolarum ad Pompeium. missarum ab iis, qui videbantur aut in diversis aut in neutris fuisse partibus; legere noluit, sed combussit: ne fortè in multos gravius consulendi locum darent. Quamvis moderatè soleret irasci, maluit tamen non posse. Gratissimum putavit genus veniæ, nescire quid quisque peccasset.

Fuit Cotys Thracum rex naturâ iracundior, & asper eorum qui in ministeriis deliquissent castigatior. Cùm ei aliquando hospes vasa multa fictilia, arte quidem exquisitâ elaborata, sed tenuia admodum & fragilia, donum attulisset; ipse vicissim hospiti dedit munera. At vasa omnia statim confregit, nè, ut tum dixit, *in eos, qui illa fregissent, asperius animadverteret.*

4. Memoriae proditur Pisistratum Atheniensium tyrannum, cùm multa in eum ebrius conviva dixisset, nec deessent qui ei faces ad iram & vindictam subderent, placido animo tulisse, & respondisse: *Non magis illi ebrio se succensere, quàm si quis obligatis oculis in se incurrisset.*

Tarentini, qui regis Pyrrhi auxilium adversus Romanos imploraverant, se pro socio dominum accepisse serò intelligentes, sortem suam liberis questibus miserabantur, maximè ubi vino incaluerant. Itaque accersiti ad Pyrrhum nonnulli sunt, qui de eo inter convivium parum honorificè locuti fuisse arguebantur. Sed horum quidem periculum simplex & ingeniosa cujusdam ex
illis

illis confessio discussit. Nam cùm percontaretur rex, an quæ ad aures suas pervenerant, dixissent? *Et hæc diximus*, inquit, *Rex: & nisi vinum defecisset, illa quæ tibi relata sunt, lusus ac jocus fuissent, præ iis quæ de te locuturi eramus.* Ibi Pyrrhus, qui vini, quàm hominum, culpam hanc esse videri malebat; arridens, dimisit eos.

5. Duo milites proximi regio tabernaculo, de rege Antigono multa temerè effutiebant. Audierat omnia Antigonus, utpotè cùm inter dicentes & audientem velum tantum interesset: quod ille levitè commovit, & *Longius*, inquit, *discedite, ne vos rex audiat.*

Periclem in foro publica negotia tractantem improbus & petulans homo maledictis insectabatur. Quæ cum ille patientè ferret, nec ullum ad ea verbum reponeret; diem totum perseveravit insectatio. Vesperu vultu gressuque placido domum reversus est Pericles, insequente eodem nebulone, & omnibus contumeliis eum impetente. Ædes ingressurus, cùm jam nox esset, uni è servis suis mandavit, ut accenso lumine hominem comitaretur ac reduceret domum.

Cùm apud Philippum regem præ vino dormitantem dixisset causam mulier, fuissetque immeritò damnata; se ab ejus judicio provocare exclamavit. *Ad quem ergo provocas?* inquit rex iratus. *A Philippo*, respondit illa, *bene poto & dormitante, ad Philippum sobrium & vigilantem.* Excussit regi crapulam & somnolentiam tam liberum mulierculæ responsum: & non modò in eam non est acerbius investus, sed etiam, causâ ejus diligentius inspectâ, justiore sententiam tulit.

Ingenti clade apud Chæroneam Athenienses ac Thebanos affecerat Philippus, & magnos propter tam claram victoriam animos gerere posse videbatur. Verùm ille quo die parta est victoria, non in convivio risit, non ludos inter epulas adhibuit, non coronas aut unguenta sumpsit: & quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Atheniensibus, quos passus infestissimos fuerat, captivos gratis remisit, & bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit. Deniquè adeò nihil superbè, nihil insolentè egit, ut voluerit sibi deinceps ab uno è servis suis singulis diebus in memoriam revocari, se hominem esse. Itaque nec foras ipsè prodibat, nec

ad eum quisquam mané priùs intrabat, quàm famulus ei tèr acclamasset : *Philippe, homo es.*

4. Cùm solitus esset Epaminondas uncto corpore hilarique vultu prodire in publicum; postridiè ejus diei, quo feliciter pugnatum erat in Leuctris, processit squalidus, & tristis. Sciscitantibus igitur amicis, ecquid illi molesti accidisset: *Nihil, inquit, sed heri sensi me animo fuisse, quàm par sit, elatiore. Quocircà hesternæ lætitiæ intemperantiam hodiernâ tristitiâ castigo.*

C A P. VII.

Præclara est universæ vitæ æquabilitas.

1. Si quidquam est decorum, nihil est profectò magis quàm æquabilitas in omni vitâ, & idem semper vultus, eademque frons. Ut de Socrate accepimus, quem prædicare solita erat uxor ejus Xantippe se vidisse semper eodem vultu exeuntem domo & revertentem. Nec verò ea frons erat, quæ M. Craffi illius veteris, quem semel ait in omni vitâ risisse Lucilius, Plinius nunquam: sed tranquilla & serena. Jure autem erat semper idem vultus, cùm mentis, à quâ is fingitur, nulla fieret mutatio.

Ut omnia æquo animo feras, exemplum accipe Socratem per omnia aspera jactatum, invictum tamen & paupertate, & laboribus, tum quos militiæ pertulit, tum quibus domi est exercitus: cùm uxorem haberet moribus feram, linguâ petulantem; & liberos indociles, matris quàm patri similiores. Novissimè objecta illi est & religionum violatio, & juventutis corruptela, quam immittere in DEUM, in parentes, in rempublicam dictus est. Post hæc carcer & venenum. Hæc adeò Socratis animum non moverunt, ut ne vultum quidem moverint. Illam mirabilem & singularem laudem usque ad extremum servavit. Non hilariorem quisquam, non tristitorem, Socratem vidit: æqualis fuit in magnâ inæqualitate fortunæ.

2. Q. Metellus Numidicus Româ pulsus, in Asiam secessit. In quâ, cum ei fortè ludos Trallibus spectantibus lit.eræ redditæ essent, quibus scriptum erat, emaximo
fenatûs

fenatûs & populi consensu reditum illi in patriam esse datum; nihil moveri visus est: non lætitiâ proximè sedentibus ullâ ex parte ostendit: eumque constat pari vultu in exilium abiisse, & fuisse restitutum. Adeò moderationis beneficio & animi firmitate immotus inter secundas & adversas res permanfit.

3. P. Rutilii Rufi verbis & factis admirabile inerat robur, quod nullâ unquam re inflecti ac debilitari potuit. Cùm esset ille vir exemplum innocentiae, & illo nemo neque integrior Romæ esset, neque sanctior; reus factus, nullâ suâ culpâ, apud Equites Romanos, penes quos tum judicia erant, nihil splendore actæ vitæ indignum fecit aut dixit: non insignia Senatoris deposuit, non obsoletam vestem induit: & non modò supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatiùs quidem aut liberiùs causam dici suam, quàm simplex veritas ferebat. Dam-natus itaque est repetundarum vir inter optimos numerandus, & missus in exilium.

Ex Italiâ in Asiam venienti legatos obviâ miserunt certatim omnes civitates, tutum honoratumque apud se secessum pollicentes, ita ut non tam exulare, quàm triumphare videretur, essetque unde ille fortunæ suæ gratias ageret. Cùm ei inter Smyrnæos, à quibus fuerat civitate donatus, agenti quidam consolandi causâ dixisset, instare bella civilia Romanorum, breviterque futurum ut propterea omnes exules reverterentur: *Quid tibi, inquit Rutilius, mali feci, ut mihi pejorem reditum, quàm exitum, optares? malo ut patria exilio meo erubescat, quàm reditu mæreat.* Quod dixerat, præstitit: nam cùm ei reditum in patriam postea Syllana victoria facilem faceret; in exilio, ne quid adversus leges peccaret, remanfit.

LIBER QUINTUS.

De TEMPERANTIA.

CAP. I.

Malus beatæ vitæ judex populus.

1. **V**IVERE omnes beatè volunt: sed quid sit, quod beatam vitam efficiat, non pervident. Statuendum itaque primùm quid appetendum nobis sit; tum circumspiciendum quàm pervenire illò celerrimè possimus. Nihil magis est cavendum quàm ne pecorum ritu sequamur gregem nos antecedentium, pergentes non quàm eundum est, sed quàm itur. Id nobis maximè nocet, quòd non ad rationis lumen, sed ad similitudinem aliorum vivimus: eadem laudamus, eadem probamus, quæ multitudo, & alienis perimus exemplis. Id optimum nobis videtur, quod petitores laudatoresque multos habet.

Una salutis via est, si separemur à cœtu. Hæc quidem pars major est: at ideò pejor. Meliora pluribus placere non solent, & argumentum pessimi turba est. Quæramus quid optimum factu sit, non quid usitatissimum: quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo, veritatis pessimo judici, probatum sit.

2. Quodam die cùm populus è theatro egrederetur, Diogenes adversùs populum nitens ingrediebatur. Interrogatus

terrogatus quâ de causâ id faceret: *Hoc, inquit, in omni vitâ facere studeo.*

Dicebat Antisthenes: *Satius esse cum paucis viris bonis dissentire ab omnibus malis, quàm cum multis malis dissentire à paucis bonis.* Idem aliquandò laudatus ab improbis hominibus: *Quàm timeo, inquit, ne fortè quid mali facerim!* Et Antimachus poëta, cùm convocatis auditoribus legeret magnum volumen suum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquissent; *Legam, inquit, nihilominus: Plato enim mihi unus instar omnium est.*

3. Anaxagoras interroganti cuidam, quisnam esset beatus, non parùm prudentèr respondit: *Nemo ex his quos tu felices existimas: sed cum in illo numero reperiesset, qui à te ex miseris constare creditur. Non erit ille divitiis & honoribus abundans: sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis ac pertinax cultor; in pectore, quàm in fronte, beatior.*

C A P. II.

Corpus & animum ad patientiam exerce.

1. Exercendum est corpus, & ita afficiendum, ut obedire rationi possit in exequendis negotiis, & in labore tolerando.

Corpus humanum propè uti ferrum est. Ferrum si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo consumit. Item homines exercendo videmus conteri: si nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti affert, quàm exercitatio.

Socrates, ut corpus adversùs ea, quæ fortuitò patienda essent, obfirmaret, dicitur, inter alios labores & exercitia, aliquandò stare solitus à solis ortu ad solem alterum orientum, inconnivens, immobilis, ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus. In ipso frigore hiemis glaciem nudis pedibus calcabat. Collectâ corporis exercitationibus fiti, non tamen priùs bibebat, quàm primam è puteo haustam aquæ urnam effudisset.

Diogenes

Diogenes pariter omni ex parte se ad laborum tolerantiam exercens, hieme statuas nive perfusas complectebatur, æstate sese in fervidâ arenâ volutabat.

Quoniam majore corporis sarcinâ animus quasi opprimitur, & minùs agilis est; exerceatur corpus. Sint tamen exercitationes breves: quæ tempori parcant, cujus præcipua ratio habenda est. Citò redi à corpore ad animum. Illum diebus ac noctibus exerce. Hanc exercitationem non frigus, non æstas impedit, ne senectus quidem.

2. Animum domesticis malis ad patientiam exercebat Socrates. Ejus uxor Xantippe morosa admodum fuisse fertur ita ut per diem perque noctem marito molesta esset. Has ejus intemperies demiratus Alcibiades, interrogavit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret? *Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talem perpetior, exerceor atque insuesco, ut cæterorum quoque foris petulantiam & injuriam facilius feram: equitesque illos imitor, qui ferociorem equum eligunt, quem doment, futurum rati, ut cæteris postea facilius uti possint.*

Cùm in conjugem, ipsâ judice, mitissimum, iracunda illa mulier aliquando convicia & maledicta conjecisset, deinde verò sordidam aquam effudisset: *Nonne, inquit amicis Socrates, verè dicebam à Xantippe post tonitru pluviam venturam?*

3. Mirâ quâdam ratione se ad ciborum abstinentiam exercebant Pythagorei. Apparato enim omni genere ferculorum, quæ in lautis conviviiis apponi solent, cùm oculos pavissent, statim mensam tolli jubebant, & discebant impransî.

4. Potest aliquatenùs nostrâ providentiâ longior prorogari huic corpusculo mora, si voluptates, quibus pars major hominum perit, poterimus regere & coercere. Plato erat quidem corpus validum ac forte sortitus: sed navigationes ac varia pericula multum detraxerunt viribus. Tamen omnia ferè vitæ suæ tempora inoffensâ valetudine traduxit. In illius pestilentiae vastitate, quæ in belli Peloponnesiaci principiis Atheniensium civitatem internecino genere morbi depopulata est, ipse parcè & moderatè victitando, & iis carendo voluptatibus, quæ corpus & animum frangunt, communi omnium cladi nequaquam

quaquam obnoxius fuit. Temperantia eum perduxit ad senectutem: & natali suo decessit, quum annum unum atque octogefimum implêssset.

5. Medicina quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sisteretur fluens sanguis, & vulnera coirent paulatim. Deinde in hanc pervenit tam multiplicem varietatem. Minus illa negotii habebat, cum homines uterentur facili nec per artem corrupto cibo: qui postquam cœpit non ad tollendam, sed ad irritandam famem quæri, & inventæ sunt mille conditurae, quibus aviditas excitaretur; quæ alimenta erant, onera facta sunt, dum malè affluebat venter plus capere, quam potest: hincque exorti innumerabiles morbi, supplicia, luxuriæ.

C A P. III.

Dormi quantum satis est.

1. Naturâ appetit animus aliquid agere semper, neque ullâ conditione quietem sempiternam possit pati. Somnum, nisi requiem corporibus & medicinam quandam laboris efferret, nobis contra naturam datum putaremus: aufert enim sensus, actionemque tollit omnem. Endymionis somnum nobis profectò nolumus dari: idque si accadat, mortis instâr putemus. Nam ut quisque optimè natus institutusque est, esse omninò nolit in vitâ si gerendis negotiis aut doctrinæ studiis orbatus possit paratissimis frui voluptatibus, & semper inerti quieti indulgere.

Propter nocturnam quietem dimidio tantum quisque spatio vitæ suæ vivit. Extendamus vitam agendo, nam vitæ argumentum & officium, actus est. Circumscribatur nox, & aliquid ex illâ in diem transferatur.

Mycerinus Ægypti rex ab oraculo monitus sex tantum vitæ annos sibi superesse, hoc excogitavit, ut quantum liceret, duodecim pro sex anni fierent: Quam minimè potuit, somno indulgit, & accensis, cum nox appeteret, permultis lucernis, aut domi se continebat, aut agros & nemora pervagabatur.

2. Julianus Imperator noctes ad officia dividebat, tripartita quietis, publicæ rei, & Musarum. Quod &
Alexandrum

68 *Historia & Præcepta Selecta.*

Alexandrum magnum fecisse legimus. Nocte verò mediâ semper exurgebat Julianus non è plumis vel stragulis sericis sed ex tapete & pelle.

Laudare solebat Attalus Philosophus culcitram quæ resisteret corpori. *Tali utor, inquit Seneca, etiam senex, in quâ vestigium apparere non possit. Brevissima quoque somno utor.*

Non prius in dulcem declinet lumina somnum,
Omnia quàm longi reputaverit acta diei:
Ut pravis doleat, capiat vel gaudia iustis.

Quotidiè ad rationem reddendam vocandus est animus. Faciebat hoc Sextius, ut consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum: *Quod hodiè malum tuum sanasti? Cui vitio obstitisti? quâ parte melior es.* Quid pulcrius hâc consuetudine excutiendi totum diem? Utor, inquit Seneca, hâc consuetudine, & quotidiè apud me causam dico. Cùm sublatum è conspectu lumen est, & conticuit uxor moris mei conscia, totum diem meum scrutor, facta ac dicta mea remetior, nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo.

Hoc nos pessimos facit, quòd nemo vitam suam respicit. Quid facturi simus, cogitamus, & id rarò: quid fecerimus, non cogitamus. Atqui consilium futuri ex præterito venit.

C A P. IV.

Bonis moribus damnosum est desiderare in spectaculo.

1. Nihil est tam damnosum bonis moribus, quàm in aliquo spectaculo desiderare: tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt. Ego certè confiteor imbecillitatem meam: nunquam mores, quos domo extuli, refero: aliquid ex eo quod composueram, turbatur: aliquid ex his quæ fugaveram, redit. Quid multa? avrior redeo, ambitiosior, luxuriosior, imò verò crudelior & inhumanior; quia inter homines fui.

Dixit Ovidius de feminis ad publica spectacula euntibus:

Spectatum

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.
Ille locus casti damna pudoris habet.

2. Comœdiam ac Tragœdiam moribus plurimùm nocere existimavit Cicero. Nam postquàm retulit aliquos Cæciliï versus de amore, exclamat: *O præclaram emendatricem vitæ poëticam! de Comœdiâ loquor, quæ si ejusmodi vitia non probaremus, nulla esset omninò.* Allatis quoque non paucis versibus, quibus nobiles tragœdiarum scriptores Sophocles & Æschylus Herculem & Prometheum intolerantè dolentes exhibuerunt, subjungit: Videtne poëtæ quid mali afferant? lamentantes inducunt fortissimos viros: molliunt animos nostros: ita sunt deinde dulces, ut non audiantur modò & legantur, sed etiam ediscantur. Sic ad malam domesticam disciplinam vitamque delicatam cùm accesserunt etiam poëtæ, nervos omnes virtutis elidunt. Quas illi obducunt tenebras? quos invectunt metus? quas inflammant cupiditates? Rectè igitur à Platone educuntur ex eà civitate, quam finxit ille, cùm mores optimos & optimum rei publicæ statum exquireret.

3. Cùm Thespis egisset ipse Athenis, ut mos fuit veterum, Tragœdiam quam scripserat, audiente Solone jam sene; peractâ fabulâ convenit hominem Solon, quæsititque, an ipsum non puderet tot & talia proferre mendacia in tantâ hominum coronâ? Respondit Thespis, nihil incommodi esse hæc per ludum fingere ac dicere. Tum indignatur Solon, terrâ baculo graviter percussâ; *Atqui, inquit, si hunc ludum probamus & amplectimur, cum brevi in pactionibus cæterisque negotiis nostris reperiemus.*

Non desunt inter Tragicos, qui affectibus nostris faciem subdant, qui divitias velut unicum vitæ ornamentum laudent, qui lucro innocentiam & bonam famam postponant, qui turpes voluptates jactitent.

4. Omnes fabularum actores, histriones, mimos, è republicâ suâ exulare voluerunt Lacedæmonii: ut cives neminem audirent, qui vel seriò vel joco quicquam in leges publicas & salubritèr institutam disciplinam jactaret.

Romæ quoque, etsi Comœdia ac Tragœdia populo placebant, omne histrionum genus malè audiebat. Ita-
quæ

quæ Cicero Roscium Comædum, pro quo orationem habuit, laudans, hæc de illo dixit: *Cum artifex ejusmodi sit Roscius, ut solus dignus videatur esse, qui in scenâ spectetur: vir ejusmodi est, ut solus dignus videatur esse, qui eò non accedat.*

Imperante Tiberio decretum est, ne domos pantomimorum Senator introiret: ne eos egredientes in publicum ullus Eques Romanus comitaretur: aut alibi quàm in theatro spectarentur. Quinetiàm paulò post histriones omnes Româ atque Italiâ pulsi.

Maffilia civitas severitatis custos acerrima, nullum apud se aditum mimis dabat, ne turpia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam afferret.

C A P. V.

Est adolescentis majores natu vereri.

Magna fuit quondam capitis reverentia cani:
Inque suo pretio ruga senilis erat.

Apud antiquos Romanos neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui solitus erat, quàm ætati. Majores natu à minoribus colebantur ad parentum modum, atque in omni loco inque omni re priores potioresque habebantur.

Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicumque puer: licèt ipse videret
Plura domi fraga, & majores glandis acervos.

E convivio quoque seniores à juvenibus domum deducebantur: eumque morem Romanos ferunt accepisse à Lacedæmoniis, apud quos Lycurgus maximum honorem non divitum & potentium, sed senum, esse voluerat. Itaque nusquam tantum tribuebatur ætati, nusquam erat senectus honoratior: & Lyfandrum Lacedæmonium dicere aiunt solitum: *Lacedæmone esse honestissimum domicilium senectutis.*

2. Quum Athenis quidam in theatrum grandis natu venisset ad spectandos ludos; in magno concessu locus ei

ei à suis civibus non est datus. Cùm autem ad Lacedæmonios accessisset, qui certo in loco, quia legati essent, confederant; consurrexêre omnes, & sedem seni inter ipsos dederunt. Quod ubi fieri populus adspexit, multiplici plausu comprobavit. Tunc quidam ex illis legatis dixit: *Athenienses scire quæ recta essent, sed facere nolle.*

3. Legibus cautum erat apud Lacedæmonios, ut adolescentes non solum parentes suos revererentur, eisq; obedirent; sed seniores quoque omnes colerent. Itaque de viâ illis decedebant, è sedibus assurgebant, & consiliebant quieti ac verecundantes dum illi transirent.

C A P. VI.

Multa nobis aliorum judicio & exemplo facienda aut corrigenda sunt.

Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Omnia mihi studia excussit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro, uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel ætati alterius vel auctoritati ut minor cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus, cujus hæc præcipua prudentia, quòd alios prudentiores arbitrabatur: hæc præcipua eruditio, quòd discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut officiis vitæ consulebat. Semper ita recedebat, ut doctior aut melior factus. Sic Plinius.

Apelles pictor egregius cùm tabulam pinxerat, eam inspiciendam proponebat transeuntibus; & post ipsam latens, vitia, quæ à quoque notarentur, auscultabat: vulgi enim judicium sæpe præferebat suo. Is aliquando à sutore reprehensus in crepidis pictæ imaginis, statim quod peccatum fuerat emendavit. At eodem sutore superbè propter priorem admonitionem cavillante circa crus imaginis die postero, indignatus Apelles prospexit, denunciavitque, *Ne sutor supra crepidam judicet.* Quod deinde in proverbium venit.

Erat

Erat inter discipulos Zenonis adolescens quidam mirè edax, qui in convivio nihil ferè obsoniorum sodalibus soleret relinquere. Huic appositum aliquandò in mensâ ingentem piscem sustulit Zeno, quasi eum ipse esset solus devoraturus. Cùm verò vorax adolescens in eum intueretur mirans atque indignabundus: *Quid ergo?* ait Zeno: *num socios edacitatem tuam quotidie æquo animo ferre vis, qui hodiè non fers meam.*

C A P. VII.

Adolescentia in labore & patientiâ est exercenda.

1. Adolescentia maximè à libidinibus arcenda est, exercendaque in labore, & patientiâ tum animi tum corporis. Itaque illi, qui Græciæ formam Rerumpublicarum dederunt, corpora juvenum firmari labore voluerunt.

Cùm animadverteret Lycurgus adolescentes plerùmque ad injuriam faciendam proclives esse, & cupiditatibus voluptatum vehementibus urgeri; Lacedæmonios juvenes laboribus exerceri voluit, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando: interminatus, omnem ad honores & imperia aditum occlusum iri ei, qui constituta legibus exercitia refugeret. Ut autem assuescerent non labori per reliquam vitam cedere; in quotidianis inter ipsos exercitationibus res omninò seriò agebatur, & ad mortem usque victoriæ instabant. Imò ad aram Dianæ certabant inter se pueri ipsi de verberum tolerantia, & qui plura pertulisset, maximam inde gloriam consequabatur. Spartæ, inquit Cicero, pueri ad aram Dianæ sic verberibus accipiuntur, ut multus sanguis exeat: nonnūquàm etiam, ut quum ibi essem, audiebam, ad necem. Quorum non modò nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem. Impelluntur, feruntur, cadunt: & ipse labor quasi callum quoddam obducit dolori.

Præter doloris ac laboris tolerantiam, hoc maximè edocebantur adolescentes Lacedæmonii, imperium pati, non magistratuum solùm, parentum, magistrorum, sed etiam quorumvis ætate majorum. Existimaverat quippe
Lycur-

Lycurgus fatius esse reipublicæ habere cives ad parendum bene institutos & promptos, quam magistratus ad imperandum idoneos. Hincque Theopompus, quodam dicente Spartam incolumem stare, quia reges scirent imperare: *Imò, inquit, quia cives parere.* Fecit quippe instituta Lycurgi legibus disciplina, ut reges propterea parentiores habuerint exercitus & fortiores.

2. Persarum liberi, quos veritati maximè & justitiæ studuisse diximus, ad temperantiæ quoque libidinum domitricem instituebantur. Propterea non domi apud matres alebantur, sed apud præceptorum in scholis publicis, ad quas summo mane venientes quotidie, afferebant pro cibo panem, pro obsonio nasturtium, &, aquæ è proximo flumine hauriendæ causâ, poculum. Accedebat, multiplex corporis exercitatio, & severa magistris parendi disciplina: ad quam obedientiam maximè excitabantur tum adolescentum tum senum exemplo, quos magistratibus impigrè obsequi cernerent. Postquam è pueris excefferant, per decennium diù noctu permanebant in quodam foro, quod Liberale vocabatur, cibum ibi & somnum capientes, urbis custodiendæ, & colendæ temperantiæ causâ.

Publius Scipio Æmilianus à tenerâ ætate Græcis literis apprimè imbutus, ut primùm licuit, se Polybio ad optima quæque erudiendum tradidit. Cujus è congressu & contubernio, quod rebus omnibus anteferebat, tantos fructus tulit, ut non modò æquales suos, sed etiam majores natu, omni virtutum genere superaret. Temperantiæ & continentię laudem, prout ætati conveniebat, ante omnia comparare studuit. Cum omnibus cupiditatibus, tanquam cum teterrimis belluis, coluctatus, intra quinquennium publicam modestię ac continentię laudem est adeptus. Hæc autem voluptatum abstinencia optimam ei valetudinem corporis attulit, quâ per totum vitæ spatium usus, amplissimam temperantiæ suæ mercedem percepit.

3. Draco Atheniensis, vir insignis integritate vitæ, & juris divini atque humani peritus, tulit Athenis multas leges: Una ex illis legibus capitali supplicio plebū eum jubebat, qui convictus fuisset desidie.

Amasis quoque Ægyptiorum rex lege sanxerat, ut singuli cives singulis annis accederent ad provinciarum

præfectos: quibus quisquis probare non poterat se profiteri artem aliquam certam & honestam unde viveret, tanquam perniciosus humanæ societati civis, morte afficiebatur.

CAP. IX.

Plura audiamus, loquamur pauca.

1. Hæc Pythagoræ in recipiendis instituendisque discipulis ratio fuisse traditur. Adolescentum, qui sese ad discendum obtulerant, mores naturamque conabatur pernoscere ex oris totiusque corporis habitu. Tum eos, qui explorati ab eo & idonei habiti fuerant, recipiebat in disciplinam, & jubebat tempus certum tacere. Quinquennale ut plurimum erat silentium: neque quisquam minus, quam biennium, tacere solitus. Ubi res didicerant rerum omnium, ut quidam putant, difficillimas, tacere audireque; tum potestas erat verba facere, & quærere, quæque audissent scribere, &, quæ ipsi opinarentur, expromere.

2. Apud Persas lingua castigabatur gravius, quàm quodvis probrum: nec magnam rem sustineri posse credebant ab eo, cui tacere grave esset: quod homini facillimum voluerat esse naturâ. Regum arcana mirâ fide celabant: non spes, non metus, eliciebat vocem, quâ proderentur occulta.

Sic & Hispani sæpe tormentis pro servando rerum creditarum silentio immortui: adeò fortior illis taciturnitatis cura, quàm vitæ.

3. Zeno inepta & nihil ad rem loquenti adolescentulo, *Idcirco*, inquit, *aures habemus duas, & os unum, ut plura audiamus, loquamur pauca.* Idem, interrogantibus eum legatis regis Ptolemæi, quid de se renunciari regi vellet: *Senem*, inquit, *renunciate à vobis conspectum Athenis, qui servare silentium sciat.*

Xenocrâtes cum maledico sermoni quorundam hominum interesset, ac taceret; uno ex his quærente, cur solus ita linguam cohiberet: *Quia locutum fuisse me*, inquit, *aliquando pœnituit; tacuisse, nunquam.*

Antigonus, Philippo filio multis præsentibus quærente quando castra moturus esset? *Ecquid*, inquit, *times, ne solus tubam non audias?*

C A P. X.

Facetè dicta.

1. Crassum, cùm causam oraret, Lucio Helvio Lamiâ, homine deformi, odiosè interpellante: *Audiamus*, inquit Crassus, *pulchellum puerum*. Cùm esset arrisum: *Non potui*. inquit Lamia, *mibi formam ipse fingere, ingenium potui*. Tum hic: *Audiamus*, inquit, *disertum*. Multò etiam arrisum est vehementiùs.

2. Cùm Orator malus in epilogo misericordiam se movisse putaret rogavit Catulum, videreturne misericordiam movisse? *Ac magnam quidem*, inquit Catulus: *neminem enim puto esse tam durum, cui non oratio tua miseranda visa sit*.

Poëmatibus scribendis operam dabat Siciliæ tyrannus Dionysius: & (quoniam in hoc genere, magis quam in aliis, suum cuique pulcrum est, vixque ullus reperitur poëta, qui sibi non optimus videatur) magis ob carmina, quàm propter res bello bene gestas sese jactabat. Accersiêrat ad se & præcipuo in honore habebat quoscunque usquam arte poëticâ nobiles esse audierat, eorumque judiciis poëmata sua permittebat. At illi, ne regis benevolentiam & munera amitterent, quæ scribebat omnia probabant ac laudabant. Aderat inter eos Philoxenus, celeberrimus dithyramborum versuum artifex: qui unus adulari nescius; cùm aliquando inepta à Dionysio recitata carmina audivisset, de iis quid sentiret liberè aperuit. Quâ libertate offensus Rex poëta, reprehensorem suum à satellitibus abripi, & in latomias, qui publicus carcer erat, detrudi jussit. Sed postridiè ab amicis, Philoxeno veniam dari postulantibus, exoratus, rursus ad epulas eum adhibuit. Carmina sua, ut solebat, ipse mirum in modum extulit, & de quibusdam versibus, quos omnium optimos existimabat, sententiam Philoxeni exquisivit. Ille, nullâ ad regis interrogationem responsione factâ, ejus satellites vocavit, seque ad latomias reduci jussit. Tam facetam libertatem, quæ omnium convivarum risu excepta fuerat, æquo animo tulit Dionysius.

3. Lucernam accensam circumferens Diogenes ambulabat in foro clarissimâ luce, quærenti similis. Rogantibus quid ageret, *Hominem*, inquit, *quæro*: notans publicos civitatis mores, in quâ vix quisquam dignus esset hominis nomine.

Animadvertens quemdam imperitè jaculantem proximè scopum confedit: & cum ex eo quæreretur, cur id faceret: *Ne fortè*, inquit, *ille me feriat*.

Ad Antisthenem, quem ferre molestius morbi dolores audierat, accessit cum sicâ: & cum ei dixisset Antisthenes! *Quis me hisce doloribus liberabit?* Ille, ostensâ sicâ: *Hæc*, ait. Cui Antisthenes; *Doloribus*, inquit, *dixi, non vitâ*.

4. Prætor Prænестinus per timorem segniùs suos in prælium duxerat. Victis hostibus, eum quum Papirius Cursor Consul inambulans ante tentorium vocari iussisset, lictorem expedire securim iussit. Ad quam vocem examini stante Prænestino: *Agèdum lictor*, inquit, *excide radicem hanc incommodam ambulantis*. Perfunctumque ultimi supplicii metu dimisit.

Augustus penè nulli se invitanti negabat. Exceptus igitur à quodam cœnâ satis parcâ & penè quotidianâ, hoc tantum insufurravit: *Non putabam me tibi tam familiarem*.

Iliensibus paulò seriùs Tiberium consolantibus de morte filii Drusi: *Se quoque*, respondit, *vicem eorum dolere, quòd egregium civem Hælorem amisissent*.

Quidam adolescens, quem fama erat patri venenum dedisse in placentâ, agebat ferociùs, & Ciceroni probra ac maledicta minabatur? cui Ciceroni: *Hoc*, inquit, *malo à te, quàm placentam*.

Fabiæ Dolabellæ triginta se annos habere dicenti: *Verum est*, inquit Cicero, *nam hoc jam viginti annos audio*.

6. Cum partâ Asiaticâ victoriâ Romam ingrederetur Augustus, occurrit ei inter gratulantes opifex quidam, corvum tenens, quem instituerat hæc dicere: *Ave Cæsar, victor, imperator*. Miratus Cæsar officiosam avem, viginti millibus nummorum emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illâ liberalitate pervenerat, affirmavit Cæsari habere illum & alium corvum, quem asserri postulavit. Allatus corvus verba quæ didicerat expressit:

fit: *Ave victor, imperator, Antoni.* Nihil propterea exasperatus Augustus, satis duxit jubere corvorum doctorem dividere acceptum munus cum contubernali. Salutatus similiter a psittaco, emi eum jussit. Idem miratus in picâ, illam quoque mercatus est. Exemplum pauperem futorem sollicitavit, ut corvum institueret ad parem salutationem: sed cum parum proficeret, sæpe ad avem non respondentem dicere solebat: *Opera & impensa periit.* Tandem tamen corvus cœpit dicere dictatam salutationem. Hâc auditâ, dum transit, Augustus respondit: *Satis domi saluatorum talium habeo.* Tum corvus illa verba, quibus dominum querentem solebat audire, subtexuit: *Opera & impensa periit.* Ad quod Cæsar risit, emique avem jussit quanti nullam adhuc emerat.

Solebat Græculus quidam descendenti è palatio Cæsari Augusto honorificum aliquod epigramma porrigere. Id cum frustra sæpè fecisset, & tamen rursum eum idem facturum vidisset Augustus; breve suâ manu in chartâ exaravit Græcum epigramma, & Græculo venienti ad se obviam misit. Ille legendo laudare, mirarique tam voce quam vultu gestuque. Deinde cum accessit ad fellam, quâ Cæsar vehebatur, demissâ in pauperem crumenam manu paucos denarios protulit, dixitque: *Se plus daturum fuisse, si plus habuisset.* Secuto omnium risu, dispensatorem Cæsar vocavit, & satis grandem pecuniæ summam numerari Græculo jussit.

Quum Favorini, viri Græcæ ac Latinæ linguæ peritissimi, verbum quoddam ab Adriano Imperatore reprehensum esset, atque ille cessisset; arguentibus cum amicis, quòd malè cederet Adriano de verbo, quod idonei auctores usurpâssent: *Non rectè suadetis,* inquit jocans Favorinus, *qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.*

6. Cum inter duos scelestos judex esset Philippus Macedoniæ rex; auditâ causâ, pronunciavit: *Ut alter è Macedoniâ fugeret, alter illum insequeretur.*

CAP. XI.

Vive ut in publico.

1. Tunc te virum bonum & felicem judica, cùm domi tanquam in publico vives, cùm te parietes tui tegent, non abscondent. Plerùmque parietes nobis esse circumdatos volumus, non ut tutiùs vivamus, sed ut peccemus occultius. Janitores ædibus nostris tam malefactorum conscientia opposuit, quàm superbia. Quid autem prodest recondere se, & oculos hominum auresq; vitare? Mala conscientia etiam in solitudine anxia atq; sollicita est: bona turbam advocat. Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cùm tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem.

Julii Drusi ædes pluribus ex partibus patebant vicinorum prospectui. Hoc incommodum faber, si quinque talenta ei darentur, se correcturum pollicebatur, effecturumque ne pars ulla esset obnoxia prospectui. Tum Drusus: *Decem, inquit, dabo si talem reddas domum meam, ut non vicini tantum, sed omnes etiam cives videre possint quomodo in eâ vivam.*

2. Magna vis est conscientiæ in utramque partem: ut neque timeant, qui nihil commiserint; & poenam semper ante oculos versari putent, qui peccârint.

Tuta fortasse scelera esse aliquandò possunt, secura non possunt. Prima & maxima peccantium est poena, peccasse, nec ullum scelus, licèt publica poena non sequatur, impunitum est: quoniam sceleris in scelere supplicium est. Mala facinora conscientia flagellantur. Proprium est nocentium timere semper & expavescere. Bona conscientia prodire vult & conspici: ipsas nequitia tenebras timet.

Tiberio facinora & flagitia sua in supplicium vertant: neque eum fortuna impediabat, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas in litteris ad senatum scriptis fateretur. Itaque non frustrà olim affirmavit vir sapientiâ præstantissimus, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quoniam ut corpora ver-

verberibus, ita sævitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceratur.

Dionysius major Siciliæ tyrannus indicavit ipse quàm parùm esset beatus. Nam cùm quidam ex ejus assentatoribus Damocles commemoraret in sermone copias ejus, opes, majestatem, magnificentiam ædium regiarum; negaretque unquam beatiorem illo quemquam fuisse, *Visne igitur, inquit, Damocle, quoniam hæc te vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam?* Cum se ille cupere dixisset; collocari jussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimis stragulis: abacosque complures ornavit argento auroque cælato. Tum ad mensam eximiâ formâ pueros delectos jussit consistere, eosque ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant unguenta & coronæ, odores incendebantur, mensæ exquisitissimis epulis erant instructæ. Fortunatus sibi Damocles videbatur. At Dionysius in hoc medio apparatu fulgentem gladium, è lacunari setâ equinâ appensum, demitti jussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum: nec manum porrigebat in mensam: jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit tyrannum ut abire liceret, quòd jam beatus esse nollet. Satisne videtur declarâsse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror ex conscientia malefactorum impendeat?

F I N I S.

11 AP60

